

Rapport nr: 37
Mars 2018

Fyra terrordåd, fyra mediebilder

En studie av svenska mediers bevakning av attackerna i Paris och Köpenhamn 2015 samt i Stockholm 2017

Lars Nord, Karl-Arvid Färm & Lena Jendel

Författare: Lars Nord, Karl-Arvid Färm och Lena Jendel
Titel: Fyra terroråd, fyra mediebilder. En studie av svenska mediers bevakning av attackerna i Paris och Köpenhamn 2015 samt i Stockholm 2017
Utgiven av: DEMICOM, Mittuniversitetet, 2018, Sundsvall
Rapportserie: nr 37
ISBN 978-91-88025-98-2

© Författarna och Mittuniversitetet 2018
miun.se/demicom

FYRA TERRORDÅD, FYRA MEDIEBILDER

En studie av svenska mediers bevakning av attackerna i Paris och
Köpenhamn 2015 samt i Stockholm 2017

Lars Nord, Karl-Arvid Färm & Lena Jendel

DEMICOM
Mittuniversitetet
2018

SAMMANFATTNING

Syftet med den här rapporten är att jämföra vad som utmärkte rapporteringen kring fyra terrorattacker i ledande svenska nyhetsmedier. De händelser som jämförs är dåden mot Charlie Hebdos redaktion och gisslansituationerna i Paris i januari 2015, attentaten i Köpenhamn i februari 2015, de samlade terrorattackerna i Paris i november 2015 samt terrorattacken på Drottninggatan i Stockholm 2017. Studien belyser medierapporteringens omfattning, huvudsakliga teman, aktörer och källor, gestaltningar, förekomst av spekulationer och samspelet mellan nyhetsmedier och sociala medier. Vidare granskas särskilt mediebilderna av terrorhot mot Sverige.

I undersökningen granskas allt webbaserat material från Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet om dessa fyra terrordåd. Det material som har studerats är det som fanns tillgängligt via deras olika webbplatser, www.aftonbladet.se, www.expressen.se, www.dn.se och www.svd.se. Totalt består undersökningens material av 2 743 textartiklar och videoinslag från de fyra nyhetsmediernas webbplatser.

När en sammanfattande bild av mediernas bevakning av de fyra terrordåden 2015 och 2017 görs kan såväl likheter som skillnader noteras. De ledande svenska nyhetsmediernas bevakning av terrorattackerna var omfattande och intensiv under de första dagarna. Det var stora och dramatiska nyheter som fick gott om plats i de ledande svenska nyhetsmedierna. Mönstret i bevakningen av dessa terrordåd var likartat. Allra först fanns ett fokus på själva attackerna, och de efterföljande dagarna handlade mycket om jakten på terroristerna. Det faktiska händelseförloppet stod i centrum, och artiklar och inslag som satte in händelsen i ett större sammanhang var mindre vanligt förekommande.

Samtidigt var bevakningen av det svenska terrordådet den i särklass mest omfattande. Rapporteringen om terrordådet i Sverige hade betydande likheter med de övriga studerade fallen, men med några tydliga avvikelser. Polisen och sociala medier beskrevs till exempel mer positivt och inslaget av nationell samling och uppslutning var mer tydligt i rapporteringen inledningsvis. Inrikes och utrikes rapportering om terror hade helt klart vissa skillnader. Samtidigt var knappast den svenska medierapporteringen över tid ensidigt oroande och alarmistisk. Vid sidan av de första fasansfulla ögonblicksbilderna fylldes nyhetssajterna snart också med berättelser om hur människor hjälpt varandra och hur stockholmarna slutit sig samman i stöd för det öppna samhället.

FÖRORD

I en rad undersökningar de senaste åren har en forskargrupp vid Mittuniversitetets forskningscentrum DEMICOM (Centrum för studier av demokrati och kommunikation) granskat hur olika samhälleliga kriser skildras i en medievärld som präglas av snabb digital medieutveckling och dramatiskt förändrade villkor för nyhetsrapporteringen kring dessa kriser. I samband med sådana studier av medierapporteringen har bland annat finanskrisen 2008, Husbykravallerna 2013 och skolattacken i Trollhättan 2015 analyserats.

Studieobjekten den här gången är fyra uppmärksammade terrordåd i Europa och Sverige 2015 och 2017. I rapporten jämförs den svenska mediebevakningen av attackerna i Paris i januari och november 2015, attacken i Köpenhamn i februari 2015 och terrorattentatet i Stockholm 2017. Studien fokuserar på hur dessa attacker skildrats i medierna: bland annat granskas vilka aktörer och teman som dominerat, vilka spekulationer som förekommit och vilka hotbilder mot Sverige som framkommit.

I arbetet med denna rapport har forskningsassistenterna Gustav Ekström, Karl-Arvid Färm och Lena Jendel svarat för planering och genomförande av kvantitativa innehållsanalyser och de båda senare har också avrapporterat dessa delar. Undertecknad har fungerat som projektledare och författare till skriftens inledande och avslutande delar. Studien är finansierad av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, MSB, vars sakkunnige Henrik Olinder också lämnat värdefulla synpunkter på innehållet.

Sundsvall i mars 2018

Lars Nord
Professor Medie- och kommunikationsvetenskap
DEMICOM
Mittuniversitetet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning.....	3
Förord.....	4
Terror i en orolig tid.....	6
Terrorrapporteringens dilemman.....	8
Metod och material.....	12
Händelseöversikt.....	13
Terrorattackerna i medierna.....	20
Fyra terrordåd, fyra mediebilder.....	64
Referenser.....	67
Appendix.....	69

TERROR I EN OROLIG TID

Paris, Bryssel, London, Nice, Barcelona, Moskva, Köpenhamn, Stockholm och Berlin. Terrorism i Europa är ingen ny företeelse, men under de allra senaste åren har en rad terrordåd på den europeiska kontinenten fått mycket stor uppmärksamhet. Terrorismen har till största delen kopplats till radikal islamism, och förklaringarna till terrorattackerna har varierat. En del har sökt orsakerna i västvärldens inblandning i konflikterna i Mellanöstern, medan andra pekat på att attackerna haft sin grund i protester mot den europeiska livsstilen och integrationen av människor med olikartad etnisk och religiös bakgrund. De stora flyktingströmmarna till den europeiska kontinenten 2015 har i vissa fall förts fram som en förklaring till att fler potentiella terrorister nu finns i Europa. Framgångarna för högerpopulistiska, och i en del fall rasistiska partier, har också setts som en konsekvens av terrordåden. En utveckling som i sig bidragit till ökade inrikespolitiska spänningar och nya ideologiska konfliktytor i flera europeiska länder (Goodhart, 2017; Kirchick, 2017).

2015 var inte bara året för rekordstora flyktingströmmar till Europa, samma år ägde också flera mycket uppmärksammade terrorattacker rum. Det gäller bland annat attacken mot satirtidningen Charlie Hebdo och gisslandramat vid en judiskägd butik i Paris i januari, skjutningarna i Köpenhamn i februari och de samordnade attackerna mot olika mål i Paris i november. Det finns både likheter och skillnader mellan de olika attentaten. Samtliga utfördes av radikaliserade jihadister, men de två första var riktade mot symboliska mål medan novemberattackerna riktades mot allmänna platser i Paris där många människor samlats. Dådet på Drottninggatan i Stockholm två år senare riktades också mot allmänheten.

Dramatiska händelser som terrordåd påverkar rimligen människors uppfattning om samhällsutvecklingen och framtiden. Det är naturligt att många känner oro i samband med våldsamma händelser som uppfattas som hot mot den rådande samhällsordningen. Ur ett kommunikativt perspektiv är det också av stort intresse att få närmare kunskap om vilken bild av dessa händelser som faktiskt sprids till allmänheten. I alla moderna samhällen får en överväldigande majoritet av alla människor sin bild av verkligheten från medierna. Mediebevakningen – dess omfattning, perspektiv och fokus – kan därför komma att spela en stor roll för övrig kommunikation och dialog om den aktuella händelsen, till exempel i samtal mellan enskilda människor, men också i meningsutbyten i sociala medier.

I samband med dramatiska händelser som terrorattacker ökar människors behov av information och orientering om det aktuella skeendet. Mediekonsumtionen blir mer omfattande än vanligt, och behovet av

uppdaterade nyheter under det mest dramatiska skeendet är mycket stort. Nyhetsjournalistikens krav på saklig och allsidig rapportering samt ett källkritiskt förhållningssätt är aldrig viktigare än under samhällsliga kriser, men samtidigt då mycket svårare att leva upp till.

Eftersom de flesta människor i Sverige också får sin huvudsakliga information om vad som händer genom medierna är det relevant att undersöka vad som utmärkte ledande svenska nyhetsmediers rapportering kring ett antal terroråd i Europa 2015 och 2017. Syftet med den här rapporten är därför att jämföra vad som utmärkte rapporteringen kring fyra terrorattacker i ledande svenska nyhetsmedier. De händelser som jämförs är dåden mot Charlie Hebdos redaktion och gisslansituationerna i Paris i januari 2015, attentaten i Köpenhamn i februari 2015, de samlade terrorattackerna i Paris i november 2015 samt terrorattacken på Drottninggatan i Stockholm den 7 april 2017.

Materialiet om terroråden jämförs i relevanta delar med tidigare studier av medierapporteringen kring andra kriser i Sverige. I viss utsträckning, och där så är möjligt, förekommer också referenser till andra studier som gjorts av svenska mediers rapportering kring olika kriser. Studien inleds med en teoretisk bakgrund och genomgång av tidigare forskning på området. Därefter följer ett avsnitt om metod och material och den empiriska redovisningen. Studien avslutas med en diskussion kring de mest centrala resultaten och dess implikationer för den svenska krisberedskapen.

TERRORRAPPORTERINGENS DILEMMAN

Frågan om mediernas roller och betydelse i samband med terroristattentat diskuteras också in om forskningen. Framförallt har den diskussionen handlat om mediernas förmåga att upprätthålla journalistiska normer kring objektivitet och saklig rapportering i samband med händelser – och om detta överhuvudtaget är önskvärt i situationer där stora nationella säkerhetsintressen sägs stå på spel. Rapporteringen kring terrorism kan vara kontroversiell av olika skäl: dels för att medierna uppfattas som alltför följsamma mot regeringen och myndigheterna samt okritiska till deras agerande, dels för att nyhetsbevakningen anses ge terroristerna överdriven uppmärksamhet och kanske legitimitet och därtill inspirera andra till nya terrordåd (Norris et al., 2003).

Terroristattacker är nästan alltid stora nyhetsshets händelser. De får stor uppmärksamhet och det är högst sannolikt att många människor tar del av dessa nyheter och reagerar på dem genom att till exempel oroas, förargas, engageras eller känna vanmakt (Huddy et al. 2003). Men människors samlade intryck av terrorismen handlar inte bara om hur mycket nyheter de tar del av, utan också om hur dessa nyheter varit gestaltade; vilka perspektiv som lyfts fram särskilt i rapporteringen (*framing*) och hur dessa berättelser uppfattas av allmänheten (Entman, 1993; Morin, 2016).

Ett sådant perspektivval handlar om huruvida rapporteringen har en övervägande episodisk eller tematisk gestaltning. I det första fallet präglas rapporteringen av vad som har hänt och hur detta beskrivs och kommenteras. Den tematiska gestaltningen handlar i stället om att sätta in händelsen i ett större sammanhang, och även fokusera på olika förklaringar till varför detta hänt. Experimentella studier har visat att om terrorism gestaltas tematiskt i medierna tenderar människor att uppfatta det politiska ansvaret som större än om den skildras episodiskt och utan större sammanhang (Iyengar, 1991).

I samband med ett terrordåd finns flera aktörer med intresse av hur denna händelse ska gestaltats (Norris et al., 2003). Det gäller terroristerna själva, som oftast har för avsikt att lyfta fram vissa motiv bakom handlingen som de vill göra allmänt kända. Ibland kommuniceras dessa till medierna före dådet, ibland sker det i direkt kontakt med medierna under själva händelser. Websajter och sociala medier är också vanliga plattformar för att sprida terroristernas budskap och bild av händelsen. Dagens terrorism är i hög grad ”medierad” och drivs också av den publicitet som uppstår och de möjliga effekterna av denna publicitet (Nacos, 2004).

Det är befogat att tala om att det idag existerar en symbiotisk relation mellan politik, medier och terrorism. Terrorister behöver medieuppmärksamheten för att för att få största möjliga genomslag för sina

attacker och sprida så mycket skräck som möjligt. Politiken behöver medierna för att samla stöd för sina insatser mot terrorismen och ge en bild av handlingskraft. Nyhetsmedierna har knappast något annat val än att ge stor uppmärksamhet åt både terrorattackerna och efterföljande politiska reaktioner om de vill behålla greppet om publiken (Morin, 2016).

Det är överhuvudtaget svårt att tänka sig terrordåd i modern tid utan den uppmärksamhet dessa får i den medierade offentligheten. Det upptrappade våldet – och i synnerhet det som drabbar vanliga människor till synes slumpmässigt och urskillningslöst – kommer alltid att vara stora nyheter och i alla fall indirekt också handla om de möjliga motiv som finns bakom dåden och det som driver terroristerna till dessa gärningar. De flesta terrorgrupper är idag medvetna om att regeringar i demokratiska stater har att förhålla sig till medierna och den allmänna opinionen och att de av det skälet kan vara mottagliga för hot och påtryckningar i samband med terrordåd (Nacos, 1994). Experimentella studier visar också att nyhetsmediernas sätt att bevaka terrorism påverkar allmänhetens bedömning av hur ansvariga politiker och myndigheter hanterar dessa situationer (Iyengar & Kinder, 1987).

I det land som drabbas ett terrorattentat ställs de opinionsmässiga frågorna på sin spets. En rad inflytelserika officiella aktörer som regering, säkerhetstjänst, polis och militär ger vanligen sin syn på händelsen och det är beskrivningar som får stor spridning i medierna. De officiella källornas val av retorik kan vara av stor betydelse för hur terrorattentatet uppfattas. Beskrivs det som ett vansinnesdåd av en förvirrad ensamvarg uppfattas det annorlunda än om det ses som ett uttryck för en religiös eller ideologisk kamp mot namngivna extrema grupper som uppfattas som ett hot mot de egna värderingarna.

Medierna har i sin tur att förhålla sig till dessa olika gestaltningar. Kravet på journalistiken att framförallt berätta vad som är sant och relevant kan komma under stark press när samhället möter svåra terrordåd och nationell samling efterfrågas. Frågan om hur amerikanska flygskolor kunde utbilda de islamiska terrorister som kapade fyra flygplan den 11 september 2001 ställdes knappast i medierna de första dagarna efter attackerna. Men efter några veckor kunde mer av oberoende granskning börja leta sig in i den i övrigt patriotiska rapporteringen. Vid det laget hade emellertid den övergripande gestaltningen av det president George W. Bush benämnde en förändrad värld och ”kriget mot terrorismen” fått sådant allmänt genomslag att andra perspektiv hade svårt att tränga igenom (Huddy et al., 2003).

Amerikanska studier av mediebevakningen efter 11 september-attackerna bekräftar generellt de mycket starka relationerna mellan pressen, regeringen och militären (Norris et al., 2003). Även om journalister sökte alternativa berättelser var de i allmänhet så beroende av officiella källor för sin rapportering att mediebilden mest blev en spegling av den politiska maktens perspektiv. Den här gången – som så ofta tidigare – var det därför befogat att tala om att medierna ”indexerade” innehållet i förhållande till vilka ståndpunkter som kom till uttryck

i den offentliga debatten (Bennett, 1990). Den amerikanska journalistiken efter terrorattackerna den 11 september 2001 har därför beskrivits som övergång från att skildra legitima konflikter i samhället till att bygga upp nationell patriotism och samförstånd.

Terminologin är inspirerad av en central studie av relationen mellan medierapporteringen och opinionsläget inom den politiska eliten är den amerikanske medieforskaren Daniel C Hallins granskning av de amerikanska mediernas bevakning av Vietnamkriget. Hallin noterade en väsentlig förändring i den amerikanska mediebevakningen av kriget från en mer hövisk och följsam bevakning till en mer kritisk sådan i ett senare skede när det förekom mer politisk opposition mot kriget i det egna landet. Samförstånd eller "legitima konflikter", för att nu låna Hallins egen term, är situationer där konflikten är lätt att skildra eftersom båda parter är etablerade i samhället, till exempel olika politiska partier. Detta till skillnad mot konflikter där någon part befinner sig utanför det etablerade politiska systemet (Hallin, 1986).

Mediernas förhållande till terrorismen beror också på vem som drabbas, och var terrordådet sker. Om händelsen äger rum i det egna landet är naturligtvis utmaningen i nyhetsrapporteringen som störst. Har terrordåden skett i ett annat land och inte drabbat några egna medborgare finns det anledning att anta att rapporteringen har större utsikter att vara objektiv. Ju längre bort något inträffar, och ju större kulturellt avstånd som finns, desto mindre är också sannolikheten att händelsen får stor uppmärksamhet (Galtung & Ruge, 1965).

De internationella exemplen kan inte helt överföras till svenska förhållanden eftersom olika länders politik- och mediasystem skiljer sig åt (Hallin & Mancini, 2004). Däremot är det sannolikt så att medierna i de flesta demokratiska stater vid en kris slits mellan uppgifterna att både värna nationens grundläggande intressen och sammanhållning och ifrågasätta och granska makten. Medierna kan därför få problem att fullgöra sina vanligen allmänt accepterade roller i samband med en allvarlig störning i samhället. De demokratiska värden om öppenhet och kritisk granskning – som i stabilitet och lugn framstår som helt okontroversiella – kan i ett pressat läge plötsligt ha väsentligt mindre stöd i samhälleliga institutioner och i den allmänna opinionen än hänsyn till nationell säkerhet, sammanhållning och konsensus.

En intensiv nyhetsbevakning skedde också i Sverige efter 11 september-attackerna i USA 2001. Extrasändningar förekom under lång tid i radio och tv, och tidningar gjorde extrabilagor och ägnade stort utrymme åt dessa händelser på nyhetsplats. Internet hade då inte samma betydelse och stabilitet som idag, utan flera nyhetssajter gick ned på grund av överbelastning det första dygnet. Vid denna händelse konstaterades stora likheter i mediebevakningen. De ledande svenska etermedie- och tidningsredaktionerna gick i stor utsträckning åt samma håll när det gällde bevakningen av terrorattackerna (Nord & Strömbäck, 2002).

De främsta bristerna i rapporteringen kring terrorattackerna låg i en otillfredsställande redovisning av källor, den stora förekomsten av anonyma källor, att principen om två av varandra oberoende källor sällan följdes, den stora mängden spekulationer om sådant som låg i framtiden och bristen på kritiskt förhållningssätt inte minst till de ledande amerikanska källors uppgifter om exempelvis vilka som låg bakom terrorattackerna och om vilka kaparna var. Nyhetsförmedlingen i svenska medier stort präglades dock inte av ett västligt och antimuslimsk förhållningssätt, vilket förtjänar att framhållas (ibid.).

Sammanfattningsvis kan konstateras att frågan om huruvida medierna lyckas ”bra” eller ”dåligt” vid terroråd beror på vilka förväntningar och krav på rapporteringen som är rimliga att ställa. Å ena sidan är det med tanke på den kaosartade situation som rådde i samband med plötsliga terrorattackerna lätt att förstå att det åtminstone inledningsvis förekommer brister i det journalistiska arbetet. Å andra sidan är det samtidigt i sådana situationer särskilt viktigt att journalistiken tillhandahåller tillförlitlig information och att journalistiken fungerar ur ett demokratiskt perspektiv.

METOD OCH MATERIAL

I detta avsnitt redovisas resultaten vad gäller mediebevakningen av fyra terrordåd i Europa under 2015 och 2017. Studien bygger på en kvantitativ innehållsanalys och granskar ett antal ledande svenska nyhetsmediers rapportering kring dessa händelser.

De fyra terrordåd som studerats är dåden mot Charlie Hebδος redaktion och gisslansituationerna i Paris i januari 2015, attentaten i Köpenhamn i februari, de samlade terrorattackerna i Paris i november samma år och lastbilsdådet i centrala Stockholm i april 2017.

I undersökningen granskades webbaserat material. Det material som har studerats från de olika nyhetsmedierna (närmare bestämt Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet) är det som fanns tillgängligt via deras olika webbplatser, www.aftonbladet.se, www.expressen.se, www.dn.se och www.svd.se. Utöver nyhetsartiklar och analyser inkluderades även ledare och debattartiklar för att samla en bild av det totala medieutbudet.

De fyra nationella medierna – Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD) – är de fyra största rikstäckande nyhetstidningarna vilket även medför att deras webbplatser är populära.

Som insamlingsperiod valdes de dagar då de fyra terrordåden inträffade samt fyra dagar därefter, totalt femton dagar för hela undersökningen. För de två attackerna i Paris användes sökordet ”Paris” och för dådet i Köpenhamn användes sökordet ”Köpenhamn”. För dådet i Stockholm användes sökorden ”Drottninggatan” och ”Akilov” (den misstänkte terroristens namn) samt de tematiska samlingssidor kring händelsen som medierna själva gjort. Utifrån dessa sökresultat gallrades sedan icke relevant material bort.

Totalt bestod undersökningens material av 2743 textartiklar och videoinslag från nyhetsmediernas webbplatser.

I samband med några av resultatpresentationerna görs ibland jämförelser med tidigare rapporter som DEMICOM har producerat; ”Efter Husbykravallerna” om upploppen i Husby 2013 (Nord et al. 2013) och ”Skolattacken i Trollhättan” om just attacken mot skolan Kronan i Trollhättan 2015 (Nord et al. 2016).

Ett flertal olika vetenskapliga teorier i samband med innehållsanalyser har använts, och olika avvägningar har gjorts för att studera och analysera materialet. Detaljer om dessa teorier och avvägningar återfinns i appendix.

HÄNDELSEÖVERSIKT

Innan undersökningens resultat presenteras så kan det vara till hjälp att först påminna sig om vad som hände i samband med de fyra olika terrorattackerna.

Paris januari 2015

- **7 jan (onsdag):** På förmiddagen tar sig två maskerade män med automatvapen in på satirtidningen Charlie Hebδος redaktion i Paris. Gärningsmännen öppnar eld och tolv personer dödas; tio medarbetare på tidningen och två poliser. Ett tjugotal personer skadas. Attentatsmännen flyr från platsen. Beredskapen för terroråd höjs till den högsta nivån i regionen kring Paris.

Snart efter attentatet uttalar sig Frankrikes president Francois Hollande och säger att det inte är någon tvekan om att händelsen ska betraktas som en terroristattack. Dådet fördöms också av Sveriges statsminister Stefan Löfven.

På kvällen hålls demonstrationer till stöd för yttrandefriheten på flera håll i Frankrike. Omvärlden uttrycker sin sorg och sympati för offren i olika sociala medier under hashtaggen #jesuischarlie (jag är Charlie).

I sociala medier sprids också namn och bilder på tre misstänkta gärningsmän, 18, 32 och 34 år gamla. Vid 23-tiden på kvällen överlämnar sig en av de misstänkta, 18-årige Mourad Hamyd, till polisen. De två övriga är bröderna Cherif och Said Kouachi, 32 och 34 år gamla.

- **8 jan (torsdag):** På förmiddagen skjuts en polis till döds och en kommunanställd person skadas i en förort nära Paris. Gärningsmannen flyr från platsen.
- **9 jan (fredag):** På förmiddagen omringas bröderna Kouachi i ett industriområde nordost om Paris. Bröderna har ockuperat ett tryckeri och tagit gisslan. Kort därpå, i en judisk matbutik i östra Paris, dödas två personer och 16 personer tas som gisslan av den 32-årige gärningsmannen Amedy Coulibaly, som också misstänks för torsdagens dödsjutning av en polis. Coulibaly kräver att insatsen mot bröderna Kouachi avslutas. Samtidigt som polisen stormar tryckeriet och de två bröderna dödas, stormas även mataffären. Coulibaly skjuts ihjäl men hinner döda fyra personer ur gisslan. I tryckeriet klarar sig de gisslantagna oskadda.
- **10 jan (lördag):** Franska myndigheter letar efter 26-åriga Hayat Boumedienne som tros ha varit gift med Coulibaly och som misstänks för medhjälp till dåden. Senare kommer uppgifter om att hon tros befinna sig i Syrien.

- **11 jan (söndag):** En miljonmarsch med ledare från hela världen äger rum i Frankrike. Bevakningen och säkerheten är hög och utöver det stora antalet deltagare så är även gatorna och torgen fyllda med poliser och militärer. Frankrikes president Francois Hollande talar. Sveriges statsminister Stefan Löfven deltar. Även i Sverige hålls manifestationer, bland annat på Sergels Torg i Stockholm och i Göteborg.

Köpenhamn februari 2015

- **14 feb (lördag):** På eftermiddagen hålls ett möte i kulturhuset Krudttønden i Østerbro, Köpenhamn. Mötet har rubriken ”Konst, hädelse och yttrandefrihet” och deltar gör bland andra den svenske konstnären Lars Vilks och den franske ambassadören François Zimeray. Mötet avbryts då en gärningsman skjuter 30–40 skott i lokalen. Vilks blir förd till ett kylrum av sina livvakter och klarar sig oskadd, men en person dör och två poliser skadas. Gärningsmannen flyr från platsen i bil.

Kl. 19 håller polisen en pressträff där de meddelar att de betraktar händelsen som ett terrorangrepp. De släpper en övervakningsbild på den man de misstänker ligger bakom dådet.

Strax efter klockan ett på natten utbryter en ny skottlossning vid den judiska synagogan i Köpenhamn, där en fest pågår. En judisk man som står vakt utanför synagogan avlider och två poliser skadas. Gärningsmannen flyr till fots från platsen.

Under natten uppmanar polisen invånare i centrala Köpenhamn att hålla sig inomhus. Man utrymmer klubbar och krogar i centrala delarna av staden.

- **15 feb (söndag):** Tidigt på morgonen påträffar polisen gärningsmannen i närheten av dennes bostad. När han konfronteras öppnar han eld mot polisen som då skjuter honom och han avlider. Polisen meddelar på en presskonferens på söndagsmorgonen att den skjutne mannen är misstänkt för båda terrordåden.

Danmarks statsminister Helle Thorning-Schmidt har uttalat sig tidigt och säger att terrordåden är angrepp på demokratin, på hela Danmark och mot alla danskar. Hon betonar att attentaten inte har med islam att göra.

På söndag kväll går Köpenhamnspoliserna ut med ytterligare information om den misstänkte gärningsmannen. Han uppges ha varit född i Danmark och ha ett kriminellt förflutet. Han är också känd för att figurerat i gängsammanhang. Polisen går dock inte ut med hans identitet.

Under kvällen går ändå flera danska tidningar ut med den misstänkte gärningsmannens identitet och uppger att det är den 22-åriga Omar Abdel Hamid El-Hussein som är den misstänkte.

- **16 feb (måndag):** På måndagskvällen hålls en manifestation för terrorns offer i Köpenhamn. 40 000 människor samlas, däribland Stefan Löfven, den danske kronprinsen och en medarbetare vid den terrorutsatta satirtidningen Charlie Hebdo.
- **17 feb (tisdag):** Den svenska polisens bevakning av judiska församlingslokaler har skärpts efter attentatet och nu kommer direktiv från polisens nationella operativa avdelning, NOA, att polisen vid dessa platser ska bära förhöjd skyddsutrustning och k-pistar.

Från israeliskt håll uppmanar premiärminister Benjamin Netanyahu Europas judar att ”komma hem till Israel” eftersom ”angreppen mot judar i Europa kommer att fortsätta”. Hans upprop får kritik både från danska politiker och judiska företrädare i Köpenhamn.

Paris november 2015

Terrorattentaten i Paris den 13 och 14 november består av samordnade attacker med skottlossningar och explosioner på flera platser. Totalt dör 130 människor och över 350 skadas.

- **13 november (fredag):** Kl. 21.20: Två explosioner inträffar utanför den franska nationalarenan Stade de France där Frankrike möter Tyskland i en vänskapsmatch i fotboll. Vid den första explosionen dödas en självmordsbombare och en förbipasserande. Tio minuter senare spränger en annan terrorist en bomb och omkommer. President François Hollande finns på plats vid matchen, men förs i säkerhet och lämnar arenan.

Mellan kl. 21.20 och 21.40 inträffar skottlossningar på flera barer och restauranger i Paris 10:e och 11:e arrondissement, i stadens östra delar. Totalt mister ett 40-tal personer livet i dessa attacker.

Kl. 21.40: En grupp beväpnade män tar sig in i konsertlokalen Bataclan och skjuter rakt in i publiken som består av ca 1500 personer som är på plats för att se det amerikanska bandet Eagles of Death Metal. Terroristerna belägrar sedan konsertlokalen. Många människor hinner fly, men ett hundratal hålls som gisslan i cirka två timmar. När polisen stormar konserthuset möts de av en massaker bestående av 89 döda människor. Tre terrorister dödas vid stormningen.

Bland dödsoffren finns en svensk kvinna och bland de skadade ännu en svensk medborgare.

Under kvällen håller president Hollande ett TV-tal till nationen där han kallar dåden för en krigshandling. Han utlyser undantagstillstånd i hela landet och meddelar att gränserna ska stängas. Ett stort antal militärer kallas till Paris.

Polisen utgår ifrån att det finns ett samband mellan dåden, som tycks vara koordinerade och utförda av islamistiska terrorister. Relativt snart tar terrororganisationen IS på sig skulden för attackerna.

- **14 november (lördag):** I Bryssel grips tre personer som kopplas till Parisdåden. Polisen menar att det kan röra sig om ”ett andra lag” som fanns på plats i Paris, men som sedan flydde till Belgien.

Världen reagerar med bestörtning på de blodiga terrordåden. I flera storstäder, bland andra Stockholm, lysas monument och byggnader upp i den franska flaggans färger: blått, vitt och rött. USA:s president Barack Obama talar om ”en attack mot hela mänskligheten.”

- **15 november (söndag):** En tre dagar lång landssorg inleds i Frankrike, utlyst av president Hollande. Tusentals människor samlas för att lägga blommor vid platserna för attentaten i Paris, och Place de la République blir en samlingsplats för de sörjande.

Den belgiska polisen griper sju personer misstänkta för inblandning i dådet. Bland de gripna finns Mohammed Abdesalam, som senare släpps. Hans bror Ibrahim Abdesalam tros vara en av de döda självmordsbombarna. En tredje bror heter Salah Abdesalam, och är misstänkt att vara den åttonde av fredagens gärningsmän i Paris. En efterlysning görs av honom när han inte påträffas.

Frankrike intensifierar sina insatser mot IS i Syrien, på direkt order av presidenten som talar om att ”utplåna” terrororganisationen. Vid 22-tiden på söndag kväll meddelar det franska försvarsdepartementet att man har skickat stridsplan för att genomföra en omfattande bombning av IS fäste i den syriska staden Raqqa.

- **16 november (måndag):** Kl. 12 hålls en tyst minut för offren i hela Frankrike och i många länder i världen. En symbol som består av fredstecknet kombinerat med Eiffeltornet sprids både vid fysiska manifestationer och i sociala medier, som ett uttryck för stöd och motstånd mot våldet.

Sveriges utrikesminister Margot Wallström får kritik för ett uttalande om palestiniernas situation i Mellanöstern, ett uttalande som hon själv menar är taget ur sitt sammanhang. Israels utrikesdepartement kallar Sveriges ambassadör till krismöte eftersom de menar att Wallström kopplar ihop terrorattackerna med konflikten mellan Israel och palestinierna.

- **17 november (tisdag):** Frankrikes försvarsminister ber övriga EU-länder om hjälp i kampen mot IS i Syrien och Irak. Han åberopar

EU:s solidaritetsklausul i händelse av attack. Samtliga EU-länder svarar ja på förfrågan.

Stockholm april 2017

- **7 april (fredag):** Strax efter kl. 14.30 stjäls en Spendrups-lastbil på Adolf Fredriks kyrkogata i centrala Stockholm. Efter att ha navigerat runt ett kvarter kör föraren in på gågatan Drottninggatan och gasar upp till hög fart. På sin väg nedför Drottninggatan kör han enligt uppgift på 18 personer. Tre av dessa personer omkommer omedelbart; två avlider senare på sjukhus (den siste först efter flera veckor). Färden nedför Drottninggatan avslutas med att han kraschar in i hörnet på varuhuset Åhléns.

14.53 inkommer larmet om det som inträffat till polisen. Polisen råder alla som befinner sig i Stockholms innerstad att ta sig därifrån. Ryktesspridning om ytterligare händelser, inklusive skottlossning på Centralstationen och Fridhemsplan sprids i sociala medier och nyhetsmedier.

Polisen beslutar att all lokaltrafik och tåg till och från Stockholm ska sluta gå vilket lämnar ett stort antal människor över hela Stockholm utan möjlighet att ta sig hem. Via sociala medier och hashtagen #openstockholm erbjuder människor varandra mat, bilskjuts eller annan hjälp.

Vid en presskonferens på kvällen visar polisen en bild på en man som fotograferats av en övervakningskamera i Stockholms tunnelbana. Man säger att man vill komma i kontakt med denne man.

Sveriges statsminister Stefan Löfven håller tal på kvällen efter att ha återvänt till Stockholm från partikongressen i Göteborg. Ett flertal kondoleanser från världsledare kommer in. Händelsen är en världsnyhet och rapporteras flitigt i utländska medier.

På fredagskvällen grips en man i Märsta av polisen och vid 02-tiden på natten mellan fredagen och lördagen anhålls han på sannolika skäl misstänkt för terroristbrott genom mord. Mannen uppges vara 39 år gammal och komma från Uzbekistan.

- **8 april (lördag):** Under dagen gör polisen ett antal olika tillslag runt om i Stockholm, bland annat på Kungsholmen och i Vårberg, och tar in ett antal olika personer till förhör.

Den misstänkte 39-åringen rapporteras i vissa medier heta Rakhmat Akilov och hans bild sprids i medier. Han delges en försvarare och ett förhör hålls på lördagskvällen. Alla inblandade beläggs med yppandeförbud och kan inte lämna några uppgifter till medier.

Människor vallfärdar till Drottninggatan med blommor under lördagen. På flera sportevenemang runt om i landet håller man en tyst minut och visar sitt deltagande. Polis och räddningstjänst hyllas som hjältar och medierna pratar varmt om hur stockholmarna hjälpt varandra under händelserna på fredagen.

Åhléns utannonserar en rea av ”rökskadade” produkter inför att de åter ska öppna på söndagen. Detta möts av kraftig kritik på sociala medier. Åhléns bestämmer sig slutligen för att inte ha någon rea.

Stefan Löfven och prinsessan Victoria är bland de som lägger blommor vid Drottninggatan. Löfven berättar att en minnesceremoni med en nationell tyst minut kommer hållas den kommande måndagen.

- **9 april (söndag):** Medierna börjar ge ut namnet på ett av de fyra dödsoffren: brittiske Chris Bevington som arbetade på Spotify i Stockholm. Medierna rapporterar även att polisen nu har identifierat alla de fyra dödsoffren och meddelat deras familjer. Utöver Bevington berättar medierna att de tre andra offren är en vuxen kvinna från Uddevalla, en flicka i skolåldern från Stockholm och en 31-årig kvinna från Lembeek i Belgien. Deras namn ges inte vid detta tillfälle.

En manifestation på Sergels Torg anordnas, två dygn efter attacken. Tiotusentals människor dyker upp. Politiker och anordnare håller tal och artister medverkar.

Information kommer ut i medierna att Rakhmat Akilov har befunnit sig otillåtet i Sverige efter att ha beordrats att lämna landet då hans ansökan om uppehållstillstånd fått avslag i juni 2016. Han var inte flaggad av SÄPO som en särskild säkerhetsrisk. Detta leder till en diskussion i medierna om hur polisen ska kunna se till att fler utvisningar genomförs effektivt utan att de utvisade gömmer sig undan inom Sveriges gränser.

Ytterligare en man anhålls av polisen, misstänkt för mord. Hans namn släpps inte i medierna men det spekuleras i att på något sätt är en medhjälpare till Akilov.

- **10 april (måndag):** Namnen på ytterligare ett dödsoffer släpps: 31-åriga Mailys Dereymaeker från Belgien.

Kl. 12.00 hålls en tyst minut där Stefan Löfven håller tal och kungafamiljen närvarar.

Diskussionen om vilka åtgärder som kan behöva undersökas efter attacken tar fart. Många politiker diskuterar det faktum att Akilov har gömt sig i landet olovligt under nästan ett års tid men att polisen inte kunnat gripa och utvisa honom. Det problematiska i att överhuvudtaget kunna utvisa människor till Uzbekistan tas upp, då landets regim i många fall kraftigt bestraffar människor som flytt därifrån. Frågan om hur många andra potentiellt farliga människor som finns i landet kommer upp. Det diskuteras även hur framtida terrordåd

med lastbil ska kunna förhindras i och med att liknande dåd redan inträffat året innan bland annat i Nice och i Berlin.

- **11 april (tisdag):** Namnen på de sista två offren släpps. De är 11-åriga Ebba Åkerlund från Stockholm och 69-åriga Lena Wahlberg från Uddevalla (det femte offret, 66-åriga Marie Kide från Trollhättan, avlider först flera veckor senare, den 28 april).

Rakhmat Akilovs häktningsförhandling genomförs och han erkänner sitt brott inför en häktningsdomare. Polisen meddelar att misstankarna mot den andre mannen har minskat, men att han hålls i fortsatt förvar då det finns ett tidigare utvisningsbeslut mot honom (han kommer senare att utvisas utan att hans namn någonsin blir känt för allmänheten). Alla andra människor som häktats eller tagits in till förhör i samband med undersökningen har vid det här laget släppts av polisen.

Under alla dessa fem dagar tar aldrig någon större terrorgrupp, som exempelvis IS, på sig ansvar för detta dåd. Det misstänks vid det här laget att Akilov hyser sympatier för grupper som IS, men någon faktisk koppling mellan honom och någon terrorgrupp har här inte fastslagits. Akilov kommer några dagar senare påstå att han fick ordern att agera från IS.

TERRORATTACKERNA I MEDIERNA

I denna del kommer resultaten av medieundersökningen att presenteras. De empiriska avsnitten har delats in i sex olika delkapitel: *Omfattning*, *Aktörer och källor*, *Samspelet mellan nyhetsmedier och sociala medier*, *Gestaltning*, *Spekulationer* och *Hotbilden mot Sverige och Europa*.

- Kapitlet *Omfattning* handlar om hur mycket medierna rapporterade om terrorhändelserna. Här diskuteras även vilken typ av material medierna producerade och vilket fokus artiklarna och inslagen hade.
- I kapitlet *Aktörer och källor* redovisas hur frekvent ett antal utvalda aktörer förekom och hur dessa aktörer vinklades i medierapporteringen.
- I avsnittet *Samspelet mellan nyhetsmedier och sociala medier* analyseras de sociala mediernas roll och inflytande i nyhetsbevakningen.
- Kapitlet *Gestaltning* rymmer diskussioner om mediematerialets kontextuella gestaltning och gestaltningen av ansvar.
- I avsnittet *Spekulationer* redovisas hur vanligt förekommande olika former av spekulationer var i nyhetsrapporteringen om terrordåden.
- *Hotbilden mot Sverige och Europa* redovisar vilken samlad bild som gavs av hotbilden mot Sverige och Europa i nyhetsmedierna, samt vilken bild av Sveriges beredskap inför eventuella terrordåd som gavs.

Omfattning

Inledningsvis redovisas här hur själva omfattningen av mediebevakningen av de fyra terroråden såg ut, samt vilka genrer och medieformer som förekom. Därefter redogörs för vilka teman som var vanliga i mediernas rapportering.

Av alla de artiklar och inslag som behandlade de fyra terroråden handlade de allra flesta, eller 993 stycken, om terrorattacken på Drottninggatan. Nästan lika omfattande var dock bevakningen av terroråden i Paris i november 2015 (tabell 1).

Tabell 1: Omfattning av bevakningen i nyhetsmedier (procent)

	AB	EX	DN	SvD	Total procent	Antal
Paris jan	28	22	25	26	100	506
Köpenhamn	23	26	25	26	100	333
Paris nov	30	27	20	23	100	911
Stockholm	31	31	20	17	100	993

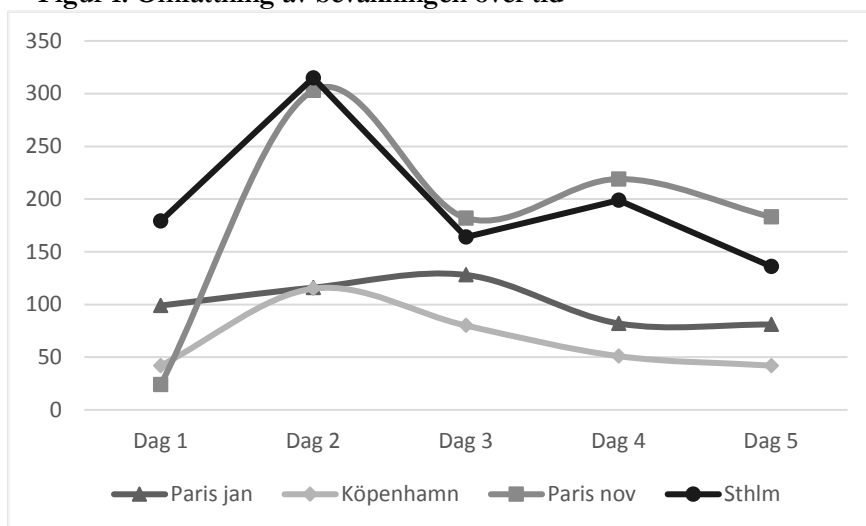
N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terroråd.

Som framgår av det totala antalet artiklar och inslag korresponderar de svenska mediernas bevakningen av dåden ute i Europa ungefär till antalet omkomna vid de olika händelserna. Vid terroråden i januari i Paris dödades 20 personer (inklusive tre gärningsmän), vid attentaten i Köpenhamn dog tre personer (inklusive gärningsmannen) medan de samordnade attackerna på olika platser i Paris i november ledde till minst 130 dödade personer. Det terroråd som avviker från detta mönster är förstås attacken i Stockholm som med 993 producerade artiklar och inslag fick allra mest medial uppmärksamhet, och där fem personer dödades. Det var det första riktigt allvarliga terrorådet i Sverige och hade därför självklart ett mycket högt nyhetsvärde för de svenska medierna.

Alla analyserade medier rapporterade ungefär lika mycket om Paris i januari och om Köpenhamn. Skillnaderna mellan medierna var något större vid bevakningen av Parisattackerna i november. Även när det gäller Stockholmsattacken framgår att Aftonbladet och Expressen producerade betydligt mer material än DN och SvD. Till viss del handlade det om att både Aftonbladet och Expressen hade livesändningar med video som fokuserade på dådet dagarna efter att det inträffat. I samband med dessa sändningar producerades många videoinslag som sedan gick att se på de respektive mediernas webbsidor.

I händelser som dessa är det också av intresse att se hur bevakningen såg ut över tid och om det fanns tydliga toppar och dalar. Detta visar den följande figuren (fig. 1):

Figur 1: Omfattning av bevakningen över tid

N = 2743

Bilden visar hur rapporteringen såg ut från dag 1 till dag 5 vid de fyra studerade händelserna. Kurvorna är inte helt olika varandra: i samband med händelserna i Köpenhamn, novemberattacken i Paris och lastbilsdådet i Stockholm toppade bevakningen på dag 2, och bevakningen av Paris i januari toppade på dag 3

I stort dessa skillnader förklaras av hur de olika händelserna faktiskt utvecklades: i Paris i januari och i Köpenhamn utspelade sig själva terrordåden under flera dagar: Under dag 1 i Paris i januari attackerades Charlie Hebdo, men de gisslansituationer som uppstod fortsatte ända till dag 3. I Köpenhamn attackerades seminariet med Lars Vilks under dag 1 och sedan synagogan efter midnatt, det vill säga dag 2. Vad gäller attackerna i Paris i november inträffade de så sent på kvällen dag 1 att de flesta medier inte hann rapportera särskilt mycket om händelserna före midnatt. Den stora vågen av nyhetsrapporter kom först dag 2 varför den kurvan har en mer dramatisk utveckling. Det är framförallt under dag 2 av Stockholmsattacken som Aftonbladet och Expressen har livesändningar som skapar mycket material och därmed är dag 2 under Stockholmsattacken den enskilda dag då mest material producerades.

Nyhetsjournalistiska genrer

I rapporteringen förekom också olika typer av journalistiska genrer och i tabellen (tab. 2) nedan redovisas hur ofta i samband med de olika dåden som medierna använde sig av varje typ. I appendix finns information om hur de olika genrerna definierats och hur avvägningen har gjorts.

Tabell 2: Olika genrer fördelat på medier (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Nyhetsartiklar	70	68	75	64
Analys	8	8	8	7
Ledare	5	4	2	2
Krönikor	3	2	3	6
Debattartiklar	2	2	2	3
Intervjuer	6	11	5	11
Övriga	7	5	6	7
Total procent	100	100	100	100
Antal	799	751	593	600

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

Skillnaden i fördelningen av journalistiska genrer mellan de olika dåden är inte så stora.

Nyhetsartiklar är den genre som var vanligast förekommande i samband med samtliga dåd. Den näst vanligaste var analyser, vilka kan utgöras av både artiklar och videoinslag. I samband med dåden i Köpenhamn och Stockholm var även intervjuer mer vanligt förekommande och då handlar det framförallt om filmade intervjuer.

I kategorin ”övrigt” återfinns fristående bildspel och chattloggar, men även exempelvis videoklipp som bara visar en presskonferens eller ett videoklipp som inte har bearbetats journalistiskt.

Användning av olika medieformer i de olika medierna

På nyhetswebbsajter blir det allt vanligare att artiklarna, förutom text och bild, integrerar ett antal olika medieformer. Det kan handla om att artiklarna länkar till videoklipp, antingen egenproducerade eller tagna från exempelvis youtube. I

stället för att bildsätta med ett fåtal utvalda fotografier kan medierna lägga upp bildspel, som kan bestå av dussintals bilder vilka kan kopplas till artikeln i fråga. Det händer även att medierna använder sig av olika former av interaktiv grafik, exempelvis kartor eller tidslinjer, där man läsaren själv kan klicka sig till den information som han eller hon är intresserad av. Det förekommer även vid större händelser att journalister uppdaterar läsarna kontinuerligt kring ett händelseförlopp via en chatt eller liknande, det som vanligen kallas liverapportering.

Den följande tabellen visar hur ofta de olika medierna använde sig av olika medieformer i sin rapportering i samband med terrorattackerna.

Tabell 3: Olika medieformer i rapporteringen (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Video	13	13	16	26
Foto	39	38	40	49
Bildspel	18	22	24	27
Länkad video	13	13	19	24
Interaktiv grafik	2	2	1	2
Liverapportering	6	5	2	3
Total procent	100	100	100	100
Antal	799	751	593	600

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inlägg som publicerades vid respektive terrordåd.

Aftonbladet och Expressen producerar vanligen videoinlägg i mycket större omfattning än DN och SvD. Tabellen ovan visar att videoinlägg spelade en särskilt stor del av rapporteringen kring terrordådet i Stockholm. Detta var en följd av det faktum att både Aftonbladet och Expressen sände live i timtal under de första dygnet efter dådet, och flera nyhetsklipp (framförallt analyser och intervjuer) från dessa sändningar sparades som egna segment på hemsidan. I och med tidningarnas fysiska närhet till dådet i Stockholm var det relativt enkelt för dem att ta sig till Drottninggatan där dådet ägde rum och göra intervjuer och få reaktioner från allmänheten.

Alla former av video- och bildmaterial förekom oftare i samband med dådet i Stockholm, och minst ofta i samband med dådet i Paris i januari 2015

och dådet i Köpenhamn. Men överlag var fördelningen ganska jämn i samband med de fyra terroråden.

Tema

Genom att dela in mediematerial efter vilket tema olika artiklar har kan en överskådlig bild ges över vilka delar av händelsen medierna fokuserar på. I mediernas bevakning av terrorhändelser som de i Paris och Köpenhamn kan fokus exempelvis ligga på själva terrorådet, då medierna försöker svara på vad som har hänt, var det har hänt och hur stor omfattningen av händelsen är. Andra dominerande teman i mediernas rapportering om ett terrorattentat kan vara jakten på de misstänkta gärningsmännen eller omvärldens reaktioner på det inträffade, såväl politikerns uttalanden som medborgares tankar om det som har hänt. Vidare kan en artikels fokus ligga på de konkreta insatser som politiker eller myndigheter beslutar om efter ett terrorattentat, exempelvis en höjning av terrorberedskapen. I nedanstående tabell visas hur artiklarna och inslagen om de fyra terroråden fördelade sig mellan ett antal olika teman.

Tabell 4: Tema fördelat på terroråd (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Dådet	15	14	10	20
Jakten och terroristerna	18	20	9	6*
Reaktioner från det drabbade landet	6	6	6	26**
Reaktioner Sverige	9	7	19	
Reaktioner omvärlden	5	3	7	
Insatser Sverige	5	9	8	11***
Insatser omvärlden	4	4	14	
Risk för nya hot	8	12	4	-
Offren	7	10	4	5
Medier/Sociala medier	12	6	7	4
Manifestationer och demonstrationer	11	5	8	8

Övrigt	3	4	5	3
Situation Stockholm	-	-	-	4
Terrorism i världen	-	-	-	4
Rakhmat Akilov	-	-	-	10
Total procent	100	100	100	100
Antal	506	333	911	993

N = 2743. I procent av det totala antalet artiklar och inslag. I och med att undersökningen om Stockholm gjordes senare än undersökningen om de tre dåden under 2015 så användes vissa andra temakategorier (bland annat gjordes ingen indelning i teman mellan "Sverige" och "omvärlden"). I de fall där det anses möjligt har vi använt samma kategorier men längst ner i tabellen redovisas de kategorier som endast förekom i undersökningen kring attacken i Stockholm. *Endast "Jakten". **Endast "Reaktioner". *** Endast "Insatser".

De tre teman som var vanligast förekommande i mediernas rapportering av de tre terrorattentaten under 2015 var dådet, det vill säga själva händelseförloppet, jakten och terroristerna och svenska reaktioner. Som tabellen visar skilde sig dock de fyra terrordåden något när det gäller hur vanliga olika teman var i rapporteringen. Exempelvis fanns i bevakningen av attentatet i Paris i januari en högre andel artiklar och inslag med temat "medier och sociala medier", beroende på att diskussioner om yttrandefrihet var vanligt förekommande i samband med attacken mot satirtidningen Charlie Hebdo.

Parisrapporteringen i november hade en högre andel av temat "reaktioner Sverige" och "insatser omvärlden" än de övriga dåden. Svenska politiker uttalade sig frekvent om attackerna och vid några sådana tillfällen gjordes uttalanden som sedan kritiserades och debatterades av andra politiska aktörer och journalister. Att temat "insatser omvärlden" var vanligare i rapporteringen om Paris beror på att Frankrike vidtog hämndåtgärder mot IS, och att landet också bad övriga EU-länder om hjälp i kampen mot terrororganisationen och detta uppmärksammades i rapporteringen. Detta har sannolikt också bidragit till att tema jakten och gärningsmännen fick mindre utrymme här än vid de andra dåden.

Köpenhamnsbevakningen hade i jämförelse med de andra attackerna en högre andel artiklar och inslag som handlade om offren/drabbade, vilket delvis kan förstås mot bakgrund av att många intervjuer gjordes med Lars Vilks om hur han upplevde händelsen. Även temat "nya hot" var vanligare i rapporteringen om attentaten i Köpenhamn, i synnerhet i jämförelse med Parisattackerna i november. Den främsta anledningen till detta var att hotbilden mot såväl svenska som danska judar beskrevs ingående i medierna. I Sverige

förstärktes till exempel säkerheten kring synagogor och judiska skolor för att förhindra nya attentat, och dessa åtgärder uppmärksammades av medierna.

Attacken i Stockholm 2017 skilde sig delvis från de övriga dåden. Här har vissa temakategorier också slagits ihop eftersom dådet skedde i Sverige. Till skillnad från de tre dåden 2015 så greps snabbt en misstänkt gärningsman, Rakhmat Akilov, levande. Jakten som tema utgörs här av artiklar och inslag kring de tillslag som polisen gjorde kring platser där Akilov hade bott, arbetat och där misstänktes ha kontakter eller medhjälpare. Artiklar om hur Akilov häktats, förhörts, om hans bakgrund eller spekulationer om hans motiv fördes in under den speciella kategorin benämnd just ”Rakhmat Akilov”, vilken utgjorde tio procent av det samlade materialet om Stockholmsattacken.

Utöver det förekom två teman speciellt för Stockholmsattacken. Dels fanns en kategori för händelser i övriga Stockholm förutom attentatsplatsen, då det dels förekom ett antal rykten om ytterligare händelser (till exempel skottlossning på Fridhemsplan) som alla visade sig vara falska. Dels fanns en kategori för artiklar som berörde hur staden påverkades av dådet under själva attentatsdagen: lokaltrafiken ställdes in och många stockholmare fick ta hjälp av varandra för att ta sig hem eller hitta en plats att vila upp sig efter dagens händelser.

Temat om ”nya hot” förekom knappt alls efter Stockholmsattacken. Flera av dessa artiklar kring de tre tidigare attackerna handlade just om huruvida något liknande skulle kunna hända i Sverige. När Stockholmsattacken sedan väl inträffat var inte tanken om fler attacker det som medierna direkt började rapportera, särskilt med tanke på att den misstänkte gärningsmannen snabbt greps. I stället tar en annan typ av artikel dess plats, vars tema vi här har kallat ”Terrorism i världen”. Det här är artiklar som på ett bredare plan tittar på terrorism från olika vinklar; hur lastbilsattacker har blivit allt vanligare, hur andra länder har reagerat på terroråd och varför just Uzbekistan har blivit en sådan grogrund för terrorister (utöver Akilov hade även flera andra terrorister sina rötter i Uzbekistan).

Följande tabell (tab. 5) är en sammanlagd översikt över vilka teman som dominerade rapporteringen om de fyra terrorattackerna under de fem första dagarna.

Tabell 5: Tema i medierapporteringen fördelat på dagar (procent)

	Dag 1	Dag 2	Dag 3	Dag 4	Dag 5
Dådet	37	17	11	8	7
Jakten och terroristerna	7	10	17	10	9
Reaktioner	29	35	20	23	13
Insatser	3	10	15	20	22
Nya hot*	2	3	6	4	7
Offren	2	5	7	5	9
Medier/ Sociala medier	8	5	6	7	9
Manifestationer	3	7	9	9	11
Övrigt	2	2	3	9	5
Läget i Stockholm**	5	2	0	0	0
Terrorism i världen**	1	1	1	2	2
Rakhmat Akilov**	0	3	4	4	7
Total procent	100	100	100	100	100
Antal	344	849	554	551	442

N = 2743. I procent av det totala antalet artiklar och inslag. *Kategorin förekommer endast i kodningen av de tre terrordåden 2015. **Kategorin förekommer endast i kodningen av terrordådet i Stockholm.

När mediematerialets olika teman studeras dag för dag i de sammanlagda terrorrappporteringarna framträder ett intressant mönster. Den första dagen i medierna var tema ”dådet” det vanligast förekommande. Var tredje artikel eller inslag handlade om det faktiska händelseförloppet. Under dag två fick tema ”reaktioner” ett stort utrymme. Medierna publicerade uttalanden från makthavare, myndigheter och medborgare om hur de upplevde det som inträffat. Den tredje dagen var ”jakten” det tema som var mest i fokus, i de fall ingen gärningsman gripits/dödats. Gärningsmannen/gärningsmännen var då oftast identifierade och deras namn och bild hade publicerats i medierna. ”Insatser” var det vanligaste temat under dag 4 och 5. Politiker och

myndigheter inte bara delgav medierna sina direkta reaktioner, utan fokuserade på vilka konkreta insatser de planerade eller redan hade genomfört med anledning av terrorismen.

Dessa tematiska mönster var i stort sett detsamma i de tre terrorattentaten 2015, men vissa avvikelser för de olika attackerna kan iakttas. Vid rapporteringen om attentatet mot Charlie Hebdo och den judiska affären i Paris i januari var jakten på de misstänkta det tema som dominerade under både dag 3 och 4.

I Köpenhamn rapporterades tidigare om jakten än vid de andra dåden och i Paris i november var reaktioner det vanligaste temat både under dag 2 och 3. Den stora attacken i Paris var av sådan omfattning att det gav upphov till många kommentarer och detta tema var därför det vanligaste under två av de fem första dagarna.

I Stockholm 2017 framträder lite andra mönster. Temat ”Rakhmat Akilov” som fokuserar på den häktade gärningsman som erkände inför häktningsdomare på dag 5, tar upp en ganska stor andel av hela mediematerialet trots att det bara förekommer i mediematerialet kring en av attackerna.

Aktörer och källor

I mediebevakningen av dessa terroråd har också undersökts hur ofta ett antal centrala aktörer förekom, hur ofta de kom till tals och hur de vinklades i medierna. Här är det viktigt att notera skillnaden mellan ”källor” och ”aktörer”.

Med ”källor” menas personer som uttalar sig i mediematerialet, skriftligt via exempelvis en blogg eller ett twitterinlägg, eller muntligt i en intervju gjord av journalister.

”Aktörer” kan förekomma och vinklas utan att de uttalar sig, om journalisten eller en annan källa skriver eller säger något om dem.

De centrala aktörerna har valts utifrån att de kan förväntas spela en central roll i liknande situationer. Åtta aktörers förekomst och vinkling har studerats i samband med de tre terroråden i Europa under 2015.

- Politiker (svenska och utländska)
- Polis (svensk och utländsk)
- Myndigheter (svenska och utländska)
- Nyhetsmedier (svenska och utländska)
- Sociala medier
- Muslimer som grupp (en muslimsk person för sig själv räknas inte som att den här gruppen förekommer, utan bara ”muslimer” som grupp.)
- EU
- Offer

I undersökningen kring attacken i Stockholm såg kodningen av aktörer lite annorlunda ut med tanke på att dådet skedde i Sverige och därmed behövdes inte indelningen mellan ”svenska” och ”utländska”. För undersökningen kring attacken i Stockholm kodades följande aktörer:

- Regeringen
- Stockholm stad
- De åtta riksdagspartierna
- Svensk polis
- SÄPO (svenska Säkerhetspolisen)
- Räddningstjänst och sjukvård
- Svenska myndigheter
- Muslimer som grupp
- Sociala medier

Utän att mäta deras förekomst och vinkling som grupp undersöktes också hur följande grupper kom till tals som källor:

- Experter (svenska och utländska)
- Ögonvittnen
- Vanliga medborgare (svenska och utländska)
- Religiösa organisationer (ej i Stockholmsundersökningen)
- Terrorister (ej i Stockholmsundersökningen)

Utöver dessa kategorier undersöktes också hur ofta några andra grupper användes som källor, nämligen i vilken grad manliga respektive kvinnliga källor förekom, om ”icke namngivna” eller anonyma källor förekom och hur ofta källor uttalade sig via sociala medier, oavsett vilken grupp de för övrigt ansågs tillhöra.

Källor

Härnäst redovisas vilka kategorier av källor som medierna valde att använda sig av i rapporteringen om terroråden. Mer information om källteori finns att läsa i appendix. I den följande tabellen (tab. 6) visas hur vanligt förekommande de olika källkategorierna var under de olika åden.

Tabell 6: Olika typer av källor i rapporteringen (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Svenska politiker	10	12	12	16
Utländska politiker	15	11	14	-
Svenska poliser	2	8	3	11
Utländska poliser	3	5	2	-
Svenska myndigheter	1	2	3	-
Utländska myndigheter	1	1	1	-
Svenska medborgare	2	4	4	17
Utländska medborgare	20	16	15	-
Svenska experter	5	5	4	5
Utländska experter	2	1	1	-

Svenska journalister	6	3	2	5
Utländska journalister	6	1	1	-
Ögonvittnen	6	12	8	13
Religiösa organisationer	1	9	1	-
Terrorister	6	1	2	-
Regeringen	-	-	-	8
Stockholm stad	-	-	-	1
SÄPO	-	-	-	3
Räddningstjänst/ sjukvård	-	-	-	2
Övriga svenska myndigheter	-	-	-	2
Övriga källor	14	9	27	17
Total procent	100	100	100	100
Antal	910	656	1493	1931

N = 1690 (antal analysenheter där någon av källkategorierna förekommer). Resultaten presenteras i procent, där raden "Antal" visar vilket antal det är procent av. Raden "Total procent" uppgår inte till 100 eftersom det finns källor i materialet som inte passar in i några av dessa kategorier.

I samtliga medierapporteringar av terrordåden ute i Europa 2015 var utländska medborgare den största källkategorin. Svenska medborgare uttalade sig i mycket liten utsträckning i jämförelse med invånare i länderna där dåden inträffade. Detta mönster försköts förstås i motsatt riktning och svenska medborgare blev den vanligaste typen av källa i samband med terrordådet i Stockholm 2017.

Såväl svenska som utländska politiker förekom relativt ofta som källor i bevakningen av de tre dåden i Europa 2015. De svenska politikerna kommenterade händelserna och uttalade sig om hur Sverige kunde komma att påverkas. Politikerna i det land där terrorattacken ägde rum hade som uppgift att dels informera om dådet, dels lugna befolkningen genom att berätta om vilka åtgärder som vidtog i kampen mot terrorismen. Det blev också den rollen som de svenska politikerna fick när terrorn nådde Sverige och Stockholm 2017. Stefan Löfven stod i centrum i sin roll som Sveriges statsminister, men flera

andra statsråd som inrikesminister Anders Ygeman och utrikesminister Margot Wallström var också vanligt förekommande i medierapporteringen.

Poliser förekom i förvånansvärt liten utsträckning som källor i rapporteringen kring de tre terroråden 2015. Poliser uttalade sig under pågående skeenden, men diskussioner om det större sammanhanget lämnades över till exempelvis politiker och experter. Bland svenska poliser var många av källorna kopplade till SÄPO, och dessa uttalade sig om hur myndigheten bedömde säkerhetsläget i Sverige utifrån det inträffade. I undersökningen av terrorådet i Stockholm var få överraskande svenska poliser mer vanligt förekommande. Den svenska polisen höll flera presskonferenser under de första dagarna. En annan stor del av mediebevakningen runt dådet i Stockholm handlade om hur väl poliserna ansågs ha gjort sitt jobb i samband med dådet.

Vad gäller experter förekom även de i relativt liten utsträckning, men när de väl förekom syns det tydligt att svenska medier föredrar att använda sig av svenska experter. Rimligen hade de svenska medierna redan väl uppbyggda kontakter med personer som var kunniga på dessa områden. Förvånansvärt nog ökade dock inte användningen av expertkällor nämnvärt kring attacken i Stockholm, utan låg kvar på ungefär samma nivå jämfört med händelserna 2015. Sammantaget uppvisar jämförelsen av källor i rapporteringen stora likheter vid de fyra terrorattentaten vilket bekräftar att nyhetsrapporteringen följer samma mönster i olika länder, men med fler inhemska källor om dådet äger rum i det egna landet.

Journalister uttalade sig som källor i betydligt större utsträckning i samband med attacken mot Charlie Hebdo i januari än vid de andra attentaten. I och med att en tidskrift attackerades och att många av offren var journalister så handlade många artiklar och inslag om yttrande- och pressfrihet. En befarad konsekvens av terrorådet som beskrevs var att journalister skulle avstå från att publicera vissa nyheter eller åsikter. Därmed intervjuades även fler journalister än vid de andra åden, då de inte bara uttalade sig om händelserna som sådana utan även om hur de ansåg att detta påverkade journalistyrket och den fria pressens framtid. I många fall kring dådet i Stockholm användes journalister som källor för att analysera den senaste utvecklingen när Aftonbladet och Expressen hade livesändningar under de första dygnet efter dådet.

Ögonvittnen utgör en viktig källa för journalister när de skriver om dåd som dessa och denna källkategori förekom vid alla fyra händelserna. Eftersom alla åden inträffade centralt i huvudstäder fanns det gott om ögonvittnen. Under åden i Paris i januari pågick händelserna dessutom i flera dagar, så även om få människor var vittnen till attacken mot Charlie Hebdo så fanns det desto fler som var vittnen till någon av de två gisslansituationerna.

Företrädare för religiösa organisationer var relativt ovanliga som källor under de två Parisattackerna. Däremot förekom de ofta i rapporteringen kring åden i Köpenhamn, i och med att en av attackerna där hade en synagoga som mål och en judisk man med kopplingar till synagogan sköts ihjäl i samband med

attacken. Därpå följde en diskussion om ökade hot mot judar både i Danmark och Sverige och i samband med detta fick flera förespråkare för judiska grupper uttala sig i medierna.

Källor ur kategorin ”terrorister” uttalade sig nästan bara under dåden i Paris i januari. Det berodde på att två av terroristerna hade telefonkontakt med medierna under de pågående gisslandramerna. Medierna valde att inte spela upp dessa intervjuer förrän situationerna hade nått sin upplösning och terroristerna i fråga var döda, men när det väl hade hänt så rapporterade alla medier om dessa telefonsamtal. I samband med dådet i Stockholm hände det att något som Rakhmat Akilov ”ska ha sagt” nådde medierna, men medierna talade aldrig direkt med Akilov och källkategorin fanns inte med i undersökningen.

Tabellen nedan (tab. 7) visar hur ofta medierna använde sig av några olika typer av källor. I appendix finns mer information om varför dessa olika typer av indelningar anses intressanta inom medieforskningen.

Tabell 7: Olika typer av källindelningar i rapporteringen (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Män	70	68	65	63
Kvinnor	22	27	25	30
Elitkällor (myndigheter, politiker och experter)	38	46	40	41
Medborgare	21	20	19	17
Ej namngivna källor	12	13	14	12
Antal	910	656	1493	1931

N = 2085 (antal analysenheter där någon av källkategorierna förekommer). I procent av totalt antal källor fördelat på respektive terrordåd.

Enligt Institutet för mediestudiers rapport ”Journalistik i förändring” (som studerade år 2014) var könsfördelningen bland källor i svenska medier 64 procent manliga källor och 36 procent kvinnliga källor. Jämfört med den studien var andelen kvinnliga källor lägre i rapporteringen om terrordåden. Ser man på undersökningen i helhet var 65 procent av källorna män och 27 procent kvinnor (resterande åtta procent var därmed anonyma källor utan könsangivelse). Manliga källor användes i rapporteringen kring de olika dåden i mellan 63 till 70 procent av fallen. Kvinnliga källor användes i mellan 22 procent och 30 procent av fallen. Mest ojämn var fördelningen i samband med

dådet i Paris i januari 2015, minst ojämn var den i samband med rapporteringen kring dådet i Stockholm.

Det är svårt att veta säkert vad detta kan bero på, men en möjlig förklaring är att många av de grupper som användes som källor domineras av män, exempelvis poliser och politiska ledare runt om i världen. Skillnaden mellan rapporteringen av de olika dåden var här inte särskilt stor.

Användningen av elitkällor, det vill säga politiker, myndigheter och experter, varierade även den ganska lite om man jämför rapporteringen av de olika dåden. Som mest användes de i samband med rapporteringen kring dådet i Köpenhamn, där 46 procent av källorna var elitkällor. Minst användes de i rapporteringen kring händelserna i Paris i januari 2015, där de utgjorde 38 procent av källorna.

Vad det gäller användandet av anonyma källor skilde det sig knappt alls de olika dåden emellan. Mellan 12 och 14 procent av källorna var anonyma i samband med alla dåden. Anonyma källor i de här fallen behöver inte handla om någon form av uppgiftslämnare eller annan person som är anonym av säkerhetsskäl. Anonymiteten beror oftare på att journalisterna har intervjuat privatpersoner vid exempelvis demonstrationer och av en eller annan anledning inte fått med namnet på de personer som uttalat sig. Ofta beskrivs källorna då med fysiska attribut eller ålder ("en gråtande man" eller "en äldre kvinna"). I

Det anses vara ett tecken på god journalistik att låta mer än en källa komma till tals, så att en artikel inte baseras endast på ett enda utsaga. Det är alltid en god princip för nyhetsmedierna att låta åtminstone två källor komma till tals, särskilt i fall där det finns två uppenbara motpunkter (till exempel två politiska partier på varsin sida om en sakfråga). Med detta i åtanke presenteras i tabellen nedan (tab. 8) hur ofta de olika medierna lät mer än två källor komma till tals i sin rapportering om terrorattackerna.

Tabell 8: Antal källor i respektive artikel/inslag (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Inga källor	28	14	29	21
En källa	33	40	32	40
Två källor eller fler	40	46	38	40
Total procent	100	100	100	100
Antal	506	333	911	993

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

I tabellen syns att i mindre än hälften av artiklarna och inslagen förekom två eller fler än två källor. En vanlig tendens i de snabba mediernas tid är att snabbt rapportera om exempelvis en politikers uttalanden om dramatiska händelser utan att ägna tid på att hitta en andra källa som kan bekräfta eller motsäga påståendena. Sådana motreplikar får i så fall ofta en egen artikel senare. Detta är sannolikt en effekt av att artiklarna nu kan publiceras så snart som de har skrivits, i stället för att bearbetas fram tills det är dags för tidningen att tryckas.

En viss skillnad syns mellan de olika dåden. I samband med dådet i Köpenhamn har både färre artiklar skrivits utan några som helst och dessutom använder fler artiklar mer än en källa.

Efter denna genomgång av hur medierna använder källor ska nästa del handla om hur aktörerna vinklades i medierna.

Vinkling av aktörer

Att vinklas på ett ”rättvist och rimligt” sätt i medierna är viktigt för alla aktörer och något som ofta eftersträvas och förväntas av nyhetsmedierna. Negativa vinklingar är dock oundvikliga för alla aktörer som förekommer i medierna med större frekvens.

I alla de fall där aktörer förekommer har även vinklingen av dem i mediernas bevakning undersökts. Har någon aktör presenterats i positiva ordalag markeras detta som en positiv vinkling, och motsvarande vad det gäller negativa vinklingar. Det avgörande är den huvudsakliga bilden av en aktör som ges av mediet. Till exempel kan en negativ källa som kritiserar polisen eller någon annan aktör ge bilden av att hela artikeln är negativ mot aktören om källan får stå oemotsagd. Tabellen nedan (tab. 9) visar hur olika aktörer vinklades.

Tabell 9A: Vinklingar av aktörer som förekommer i flera dåd (balansmått)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Svenska politiker	-19	-8	-15	-1
Utländska politiker	-14	-12	-11	-
Svenska poliser	+4	+6	0	+21
Utländska poliser	+1	+2	-2	-
Svenska myndigheter	-11	-8	-6	-
Utländska myndigheter	-9	0	-5	-
Svenska nyhetsmedier	-3	-11	-1	-
Utländska nyhetsmedier	0	-1	0	-
Sociala medier	-17	-30	-12	-1
Muslimer	0	-5	-4	-7
EU	-9	-13	-6	-
Offer	+14	+11	+4	-

N = 2503 (antal analysenheter där någon ovan nämnd aktör förekommer). Resultaten redovisas i procentuellt balansmått. Med balansmått avses andelen positiva minus andelen negativt vinklade artiklar och inslag.

Tabell 9B: Vinklingar av aktörer som förekommer endast i samband med dådet i Stockholm (balansmått)

	Stockholm
Regeringen	+7
Stockholm stad	-16
S	+2
MP	-5
V	0
M	-10
C	0
L	0
KD	+5
SD	-45
SÄPO	-1
Räddningstjänst/ sjukvård	+56
Övr. svenska myndigheter	+3

N = 702 (antal analysenheter där någon ovan nämnd aktör förekommer). Resultaten redovisas i procentuellt balansmått. Med balansmått avses andelen positiva minus andelen negativt vinklade artiklar och inslag.

Vinklingen av olika aktörer varierade en del vid de olika händelserna. Bilden av både svenska och utländska politiker var övervägande negativ i samband med de olika dåden 2015, för att sedan balanseras betydligt vad gäller behandlingen av svenska politiker i samband med Stockholmsattentatet. Vid denna händelse fick vissa ledande politiker en klart mer positiv behandling. Regeringen med statsminister Stefan Löfven i spetsen ansågs allmänt hantera krissituationen väl. Han lämnade den socialdemokratiska partikongressen i Göteborg och åkte direkt tillbaka till Stockholm och höll ett antal uppmärksammade tal och uttalanden till försvar för den svenska demokratin. Flera av medierna drog paralleller till hur Jens Stoltenberg hade hanterat massmordet på Utöya 2011 och efter det upphöjts till "landsfader" och liknande.

I samband med att det efter ett tag stod klart att den gripne Rakhmat Akilov var en person som borde ha utvisats ur landet flera månader tidigare fick dock även regeringen ta emot en del kritik. Från politiska motståndare kom attacker om att detta var en skandal, och att regeringen inte hade arbetat hårt nog för att se till att utvisningar som dessa verkligen genomfördes. Därför blev den samlade bilden av svenska politiker blandad vid Stockholmshändelsen.

När det gäller de svenska politiska partierna avvek mest bilden av Sverigedemokraterna genom att vara mer negativ än för övriga partier i samband med Stockholmshändelsen. Moderaterna och Sverigedemokraterna fick övervägande negativ vinkling i medierna i samband med terrorådet i Stockholm. För Moderaternas del handlade det främst om dåvarande partiledaren Anna Kinberg Batras utspel om att polisen inte hade gjort sitt jobb och att alla utan uppehållstillstånd måste utvisas omgående. Detta utspel möttes med hård kritik från både politiska motståndare och en del debattörer.

Sverigedemokraterna gjorde en del liknande utspel och fick liknande kritik. Därtill kom historier om att några av deras politiker hade delat falska uttalanden i sociala medier. Det förekom även en diskussion om huruvida attacken och polisens misslyckande att utvisa Akilov ”spelade Sverigedemokraterna i händerna” där kritik mot partiet ofta framkom.

Två andra skillnader är värda att notera när det gäller terrorådet i Sverige. Först det första beskrevs den svenska polisen på ett övervägande positivt sätt i medierna. De positiva bilderna handlade både om framgångarna i det polisiära arbetet initialt, och om den tacksamhet stora delar av allmänheten gav uttryck för under de följande dagarna. Senare kom dock viss kritik för att polisen inte kunnat se till att de lagar som finns efterlevs när det gäller att utvisa personer ur landet. För räddningstjänst och sjukvård fanns ingen liknande motvikt i rapporteringen, utan de fick genomgående positiva vinklingar i medierna.

För det andra var bilden av sociala medier betydligt mer balanserad i det svenska fallet. Den främsta förklaringen torde vara att relativt många artiklar och inslag här handlade om hur grupper bildades på nätet för att hjälpa människor på olika sätt. Privata bilder som spreds på sociala medier från olycksplatsen skildrades dock som ett stort problem.. Medierna uppmärksammade flertalet gånger också hur dessa plattformar blev en kommunikationsväg; dels för terrrorsympatisörer som i olika sociala medier uttryckte sin beundran för dåden; dels för rasister, vilka framförde islamofobiska åsikter. Det var få tillfällen då sociala medier skildrades positivt i samband med terrorattackerna i Europa 2015. I samband med attacken i Stockholm vägdes detta dock upp av #openstockholm-aktionerna som användes för att människor i Stockholm skulle kunna hjälpa varandra under fredagen då lokaltrafiken stängdes. Den manifestation som hölls på Sergels Torg på söndagen drogs dessutom främst ihop via Facebook.

När det gällde offren för attackerna beskrevs journalisterna och tecknarna på Charlie Hebdo i heroiska ordalag, som människor som stod upp för

yttrandefriheten och som fortsatte arbeta under hot. Här fanns dock ett visst mått av negativa skildringar även av offren. Det handlade då om huruvida vissa av Charlie Hebdos teckningar faktiskt var stötande eller till och med rasistiska. Dessa artiklar var emellertid i klar minoritet.

I rapporteringen om Köpenhamn återfanns de positiva vinklingarna av offren främst när det handlade om den unge judiske man som sköts ihjäl vid synagogan när han stod vakt vid ingången och som beskrevs i varma ordalag. I samband med terrordådet i Paris i november fanns inga negativa vinklingar av offren, men inte heller så många positiva vinklar. Medierapporteringen om detta död gick snabbare än vid de andra vidare från att beskriva händelseförloppet till att se händelserna i ett bredare perspektiv, hur världspolitiken påverkades och hur omvärlden skulle reagera.

Politiker i Sverige och i världen var två grupper av aktörer som vinklades negativt vid alla tre terrordåden under 2015. Under de två dåden i Frankrike rapporterades det exempelvis ofta om president Hollandes impopularitet i opinionsmätningar och om rädslan för att dåden skulle kunna gynna högerextrema partiet Front National och dess ledare Marine Le Pen. I samband med båda dåden i Frankrike kritiserade även svenska politiker: dels Sverigedemokraten Björn Söder som ansågs ha uttryckt sig olämpligt på Twitter efter attacken mot Charlie Hebdo, dels ministrarna Åsa Romson och Margot Wallström som båda ansågs ha uttalat sig olämpligt efter dåden i november. Wallström drog paralleller mellan attackerna i Paris och palestiniernas situation i Mellanöstern, och Åsa Romson uttalade sig oroligt om hur attackerna skulle kunna påverka det kommande klimatmötet i Paris. Dessa händelser orsakade en hel del negativa vinklingar för dessa personer. En aktörskategori som på förhand hade kunnat antas få en negativ vinkling var muslimer som grupp, men bilden av muslimer var inte särskilt negativ i jämförelse med andra aktörer.

Efter denna redovisning av hur de centrala aktörerna förekom i rapporteringen och hur de vinklades handlar nästa avsnitt om samspelet mellan nyhetsmedierna och de sociala medierna.

Samspelet mellan nyhetsmedier och sociala medier

För att undersöka huruvida sociala medier och internet förekom i rapporteringen om terrorattackerna har fem olika typer av samspel mellan de traditionella och de sociala medierna studerats:

- Hur ofta källor uttalade sig via sociala medier.
- Hur ofta sociala medier omnämndes i medierapporteringen.
- Hur ofta det länkades till olika sociala medier från nyhetswebbplatsernas artiklar.
- Hur ofta material med sitt ursprung i sociala medier förekom i journalistiken. (Det kan handla om foton eller videoklipp tagna från olika sociala medier, men även citerad text.)
- Hur ofta de sociala medierna utgjorde ursprunget till en artikel, det vill säga om nyheten handlade om något som skildrats i sociala medier.

Källor via sociala medier

Här undersöks i vilken utsträckning medierna använder sig av källors uttalanden som gjorts via sociala medier, t.ex. när privatpersoner har reagerat på ett terroråd via Twitter eller Facebook och detta rapporteras, eller när en politiker har gjort ett uttalande via exempelvis sin eller partiets hemsida. Det går att läsa mer om urvalskriterierna i appendix. Tabellen nedan (tab. 10) visar hur ofta de olika medierna använde sig av källor från sociala medier i samband med de olika terroråden.

Tabell 10: Källor via sociala medier (procent)

	AB	EX	DN	SvD
Paris jan	6	19	10	8
Köpenhamn	6	7	4	7
Paris nov	11	26	6	6
Stockholm	19	13	6	9

N = 2087 (antal analysenheter där minst en källa förekommer). Siffrorna är procent av det totala antalet källor som respektive medium använde sig av när det rapporterade om var och ett av terroråden. Exempelvis var 6 procent av alla Aftonbladets källor när de rapporterade om terrorådet i Paris i januari tagna från sociala medier.

I samband med de tre terroråden 2015 utmärkte sig Expressen genom att rapportera om uttalanden via sociala medier i betydligt större utsträckning än övriga medier. Framförallt vid de två terroråden i Paris använde de sig av dessa källor. I samband med terroråden i januari 2015 var 19 procent av Expressens

källor tagna från sociala medier, och i samband med terrordåden i november var 26 procent av de källor som Expressen rapporterade om hämtade från sociala medier.

I samband med attacken i Stockholm använde sig dock Aftonbladet av källor från sociala medier i betydligt större utsträckning. Där kom 19 procent av Aftonbladets källor från sociala medier, medan 13 procent av Expressens källor var tagna från sociala medier.

De övriga medierna använde sig i betydligt mindre utsträckning av källor från sociala medier. Mellan fem och tio procent av källorna uttalade sig i olika sociala medier, oavsett vilket terrordåd det handlar om.

Omnämning av sociala medier

Ett sätt att se i vilken omfattning de sociala medierna förekommer i rapporteringen om terrordåden är att undersöka hur ofta de omnämns i rapporteringen. För att se om de sociala medierna integrerats mer i de traditionella medierna över tid görs här en utökad jämförelse med tidigare studier av nyhetsbevakningen där detta studerats: upplöppen i Husby 2013 och skolattacken i Trollhättan 2015.

Tabell 11: Omnämning av sociala medier i rapporteringen (procent)

	Husby maj 2013	Trollhättan okt 2015	Paris jan 2015	Köpenhamn feb 2015	Paris nov 2015	Stockholm apr 2017
Omnämning av sociala medier	16	36	23	16	23	26
Antal	437	425	506	333	911	993

N = 3605. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

Sociala medier omnämndes relativt ofta i bevakningen av de fyra terrordåden. Med god marginal är Twitter det vanligaste sociala mediet i rapporteringen, men Facebook förekommer också tämligen ofta.

En stor andel av artiklarna där sociala medier omnämns talar också om ”sociala medier” som helhet, som ett fenomen eller en plattform för olika åsikter. Ofta när det under de tre terrordåden 2015 rapporterades om jihadisterna som efter dåden skrev positiva kommentarer om gärningsmannen beskrev medierna att det skedde i ”sociala medier” snarare än att peka ut via vilket eller vilka av de sociala medierna som detta ägde rum. I samband med attacken i Stockholm talade dock medierna mycket om den misstänkte gärningsmannen Rakhmat Akilovs Facebook-sida och att han där hade lagt upp material som tydde på att han stödde terrorgrupper som till exempel IS.

Vid en jämförelse med de svenska nyhetsmediernas bevakning av händelserna i Husby 2013 omnämndes sociala medier i högre utsträckning i rapporteringen om terrordåden 2015. I samband med Husby omnämndes sociala medier i 16 procent av artiklarna, vid attackerna i Paris i januari omnämndes de i 23 procent, vid Köpenhamnsattentaten i 16 procent och vid Parisattackerna i november i 23 procent av artiklarna och inslagen. Även i samband med dådet i Stockholm omnämndes sociala medier i 26 procent av materialet.

Vid bevakningen av skolattacken i Trollhättan omnämndes sociala medier i 36 procent av artiklarna och inslagen, vilket kan förklaras med att det var ett dåd som hade speciella kopplingar till sociala medier, eftersom den skyldige antogs ha fått sin inspiration till attacken i sociala medier.

En slutsats är därför att förekomsten av sociala medier i traditionella medier har ökat över tid, men att vissa händelser ger upphov till fler kopplingar till sociala medier än andra.

Länkar till externa hemsidor

I följande tabell (tab. 12) redovisas hur ofta de olika medierna i samband med sin rapportering om terrordåden länkade till sociala medier eller till andra nyhetsmedier.

Tabell 12: Länkar som del av rapporteringen (procent)

	Trollhättan okt 2015	Paris jan 2015	Köpenhamn feb 2015	Paris nov 2015	Stockholm apr 2017
Sociala medier	4	5	5	9	6
Nyhetsmedier	7	12	17	12	6
Antal	425	506	333	911	993

N = 3168. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

Tidigare studier av medierapporteringar om specifika händelser har visat att nyhetsmedier sällan länkar utanför sin egen webbplats och föredrar om möjligt att länka till någon av sina egna artiklar. Om de länkar utanför den egna webbplatsen så är det oftast till andra nyhetsmedier snarare än till andra externa sidor.

Även i samband med samtliga av dessa terrorattentat var länkarna till andra nyhetsmedier mycket mer vanligt förekommande än andra länkar. I samband med terrordåden i Europa 2015 var nyhetsmedierna som det länkades till framför allt utländska och länkarna användes för att ge läsarna en chans att få

mer information om en händelse. I jämförelse med rapporteringen om dåden i Trollhättan och Stockholm var länkarna till andra nyhetsmedier vanligare vid terrorattentaten i Paris och framför allt Köpenhamn, vilket kan förklaras med att länkar till utländska medier inte är lika relevanta vid en attack som inträffar i Sverige.

Användargenererat material och ursprung i sociala medier

Följande tabell (tab. 13) visar förekomsten av användargenererat material och artiklar och inslag med ursprung i sociala medier. ”Användargenererat material” är inskickat material till medierna, exempelvis amatörfoton eller videoklipp, från läsare.

Artiklar och inslag med ”ursprung i sociala medier” är rapportering i traditionella medier om exempelvis ett facebook-inlägg, en youtube-video, ett twitter-inlägg eller en bloggpost med relation till något av terrordåden.

Tabell 13: Användargenererat material och ursprung i sociala medier (procent)

	Husby maj 2013	Trollhättan okt 2015	Paris jan 2015	Köpenhamn feb 2015	Paris nov 2015	Stockholm apr 2017
Användar- genererat material	9	14	8	6	9	17
Ursprung	7	10	8	3	8	10
Antal	437	425	506	333	911	993

N = 2612. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

I och med att terrordåden utspelade sig centralt i europeiska huvudstäder så fanns det gott om tillfällen då människor fotograferade och filmade själva dåden eller deras efterspel, och skickade materialet till medierna.

Exempel på en sådan användargenererad film är den som visade hur en polis utanför Charlie Hebδος redaktion blev skjuten i huvudet av en terrorist. En annan var den som visade hur människor hängde från fönster och tak och hoppade flera meter ner i asfalten i sina försök att rymma från Le Bataclan under Parisdådet i november. I samband med dådet i Stockholm fanns ett par filmer som spelades om och om igen, framförallt en som visade hur lastbilen körde på Drottninggatan (om än från ganska långt avstånd). Därtill kom att närvarande privatpersoner filmade polistillslag både under gripandet av Rakhmat Akilov och senare när tillslag gjordes i Vårberg och på Kungsholmen.

Om filmerna nådde medierna efter att först ha spridits på sociala medier i sådan omfattning att det gav upphov till en artikel hade sådana artiklar också sitt ursprung i sociala medier. Andra exempel på när artiklar hade sitt ursprung i sociala medier var när hashtaggen #jesusischarlie (jag är Charlie) användes flitigt för att visa sympati för offren i Paris i januari. Hashtags går att använda i många olika sociala medier, men är främst förknippade med Twitter. I samband med dådet i Stockholm var det hashtaggen #openstockholm som användes för att människor som till exempel behövde hjälp att ta sig hem eller som behövde plats att vila hittade någon som kunde hjälpa dem. Ett annat liknande exempel är det konstverk där fredstecknet ritats om så att Eiffeltornet har en central plats. Denna symbol spreds snabbt efter terroråden i november, både i sociala medier och vid manifestationer.

Dåden i Stockholm och Trollhättan utmärker sig i jämförelse med alla de andra dåden, både när det gäller användargenererat material och ursprung i sociala medier. När det gäller Trollhättan spelade sociala medier en central roll i själva händelsen i och med att gärningsmannen hade använt sig av dem och uttryckt sig via dem. Även i Stockholm förekom en diskussion om hur den misstänkte gärningsmannen hade använt sig av sociala medier och vilka sympatier han hade uttryckt via dem. Fallet Husby 2013 likande i detta avseende båda dåden i Paris 2015, så i det fallet kan man konstatera att mängden användargenererat material eller andelen artiklar som har sitt ursprung i sociala medier var ungefär det samma 2013 och 2015.

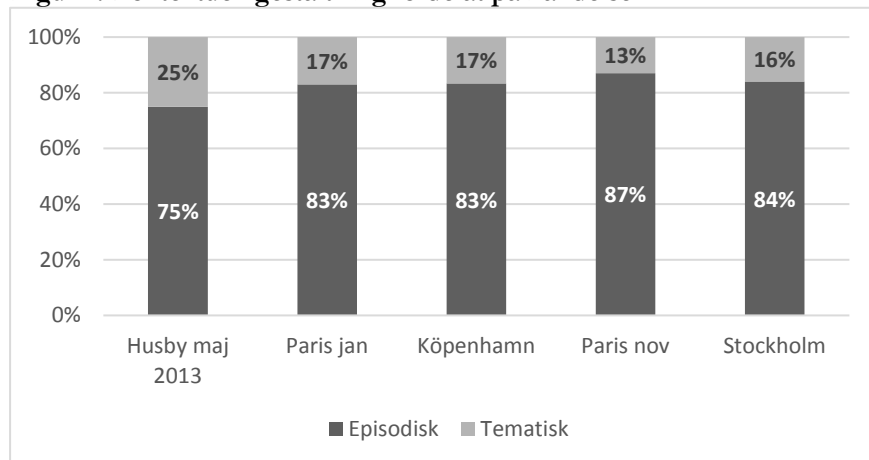
Gestaltning

För att förmedla nyheter effektivt använder sig journalister ofta av gestaltningar, genom vilka de väljer att beskriva den verklighet de rapporterar om, med olika metoder, begrepp och förhållningssätt. Här granskas två av de vanligt förekommande gestaltningar som användes när nyhetsmedierna rapporterade om de fyra terrordåden, nämligen kontextuell gestaltning och gestaltning av ansvar. Dessutom förekommer en kategori om hur staden Stockholm gestaltades i samband med terrordådet där i april 2017.

Kontextuell gestaltning

Traditionellt inom medieforskning undersöks nyhetsjournalistikens kontextuella gestaltning, det vill säga om den är episodisk eller tematisk. Den episodiska gestaltningen innebär att medierna fokuserar på en enskild händelse, ett enskilt uttalande eller en enskild person. Den tematiska gestaltningen placerar händelsen i ett bredare och mer abstrakt sammanhang och gör jämförelser med andra händelser eller har ett längre tidsperspektiv. Den tematiska gestaltningen är därmed vanligare i ledare och debattartiklar men den tematiska artikeln ska dock inte misstas för att alltid vara vinklad och tolkande. Det kan också vara en artikel som följer en fråga över en längre tid, även om den behandlar materialet på ett objektivt sätt.

Medierapporteringen om terrordåden bestod till största del av episodiskt innehåll, och endast i genomsnitt 15 procent av artiklarna och inslagen var tematiska. Mediernas bevakning av de fyra terrordåden från kan i följande figur jämföras med rapporteringen om upploppen i Husby 2013.

Figur 2: Kontextuell gestaltning fördelat på händelser

N = 3180. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive händelse.

Vid en jämförelse mellan dåden kan konstateras att förhållandet mellan episodisk och tematisk gestaltning var ungefär detsamma vid de fyra terroråderna.

Jämför man med rapporteringen kring händelserna i Husby i maj 2013 så blir det tydligt att den tematiska gestaltningen var betydligt vanligare i denna bevakning. Medierna diskuterade vilka samhällsmässiga problem som upploppen kunde vara ett uttryck för och vad som borde göras för att motverka liknande protester.

De diskussioner som förekom i den tematiska journalistiken i samband med terroråderna var inte riktigt desamma i alla attentat. Vid dådet mot Charlie Hebdo i januari var yttrandefriheten ett centralt tema. Debatten i medierna handlade mycket om hur det fria ordet kan försvaras när människor är beredda att döda människor som de tycker förolämpar dem. En annan aspekt av diskussionen huruvida man *bör* säga något bara för att man *får* säga det, och ironin i det att många av de ledare som deltog vid miljonmarschen i Paris representerade länder där ordet fortfarande är allt annat än fritt.

Yttrandefrihet som tema för diskussionerna förekom även i samband med attacken i Köpenhamn, där det huvudsakliga målet var den kontroversielle konstnären Lars Vilks. I och med det senare attentatet mot en synagoga diskuterades också judarnas situation och hur de känner sig hotade i sin vardag.

I samband med båda dessa dåd diskuterades också till en del IS och andra terrorgruppers hot mot västvärlden, men dessa grupper uppmärksammades i avsevärt högre grad efter attackerna mot Paris i november, när omvärlden snabbt och kraftfullt deklarerade att man måste samarbeta för att bekämpa IS.

De tematiska artiklarna diskuterade den till synes tröstlösa kampen mot terrorn och den komplexa situationen i Syrien.

De tematiska artiklarna runt attacken i Stockholm var framförallt krönikor som på ett mer personligt plan beskrev känslan av att ”nu har det hänt här” och kärleksbrev av olika slag; till staden Stockholm, till stockholmarna, till polisen och räddningstjänsten. Men även här tog man ett bredare grepp på större världshändelser som hade koppling till attacken. I och med den misstänkte gärningsmannens ursprung i Uzbekistan försökte flera artiklar att beskriva och förklara situationen i landet och varför så många terrorister verkar komma därifrån (terrorister som slagit till ibland annat Istanbul hade också sin bakgrund i Uzbekistan). Ett annat vanligt tema var attacker med lastbil, då Stockholm var den tredje stora attacken som genomförts i Europa med lastbil på mindre än ett års tid (de två tidigare skedde i Nice och i Berlin).

Att endast 15 procent av artiklarna och inslagen ur bevakningen av terrordåden innehöll en tematisk dimension får anses vara anmärkningsvärt med tanke på händelsernas allvarliga karaktär och de komplexa orsaker som kan antas ligga bakom dem. Attackerna skrämde människor, de upprörde människor och de påverkade en hel värld, både makthavare och medborgare.

Ett ämne som ofta diskuteras i koppling till terrorism, men som var tämligen frånvarande i terrorrappotereringen, är huruvida invandring är en bidragande orsak till att terrorattacker sker i Europa. Att terrorister ”gömmar sig” i flyktingströmmar är en farhåga som ofta återkommer i debatten i flera europeiska länder. Ofta får denna uppfattning kritik från motsatt ideologiskt läger via olika sociala medier och forum. Av denna diskussion och av resonemang om invandring generellt syntes dock väldigt lite i mediernas rapportering om terrordåden. Totalt diskuterades invandring i endast fem procent av alla artiklar och inslag i bevakningen av de tre terrordåden ute i Europa, samtidigt som det hösten 2015 pågick en omfattande flyktingkris i Europa till följd av framför allt inbördeskriget i Syrien. Medierna valde därmed att inte koppla diskussionerna till invandring utan att i stället betrakta dåden som orsakade av andra samhällsmekanismer, men framförallt av våldsbejakande extremism.

När det sen istället kom till attacken i Stockholm handlade en viss del av mediebevakningen just om invandringen, eller mer specifikt om utvisning av de invandrare som inte fått något uppehållstillstånd. I mediebevakningen runt attacken framkom det att 12 500 människor för tillfället gömde sig i Sverige trots att de fått beskedet att de inte längre får vara kvar i landet, precis så som Rakhmat Akilov hade gjort. Några politiska företrädare ville tolka detta om att det fanns 12 500 potentiella terrorister i Sverige, medan andra påpekade att endast en marginell andel av alla som försöker gömma sig undan ett utvisningsbeslut var potentiella terrorister.

Ansvar

Även gestaltningen av huvudansvar för dåden har undersökts i mediernas bevakning av terrorhändelserna. I ungefär hälften av alla artiklar/inslag förekom denna gestaltning och de två kategorier som mest frekvent porträtterades som ansvariga för det inträffade var IS och gärningsmännen.

Det är inte anmärkningsvärt att dessa grupper tillskrevs ansvar i mycket hög grad, men det är värt att notera att två grupper i princip inte framstod som ansvariga alls i mediebevakningen, nämligen muslimer som grupp och det drabbade landets politiker. Som tidigare nämnts var diskussionen om invandring sällsynt förekommande i medierapporteringen och att muslimer som grupp inte heller sågs som en bidragande orsak till terroråden tyder på att medierna valde att inte bevaka och analysera terrorattackerna ur en religiös aspekt där alla muslimer skars över en kam, utan mer som företeelser relaterade till terrorism som fenomen och till terrororganisationer.

När det gäller mediebevakningen av attacken i Stockholm så undersöktes inte gestaltningen om huvudansvar.

Gestaltningar av Stockholm

I samband med undersökningen av mediebevakningen av attacken i Stockholm undersöktes däremot två gestaltningar som endast kunde förekomma vid denna händelse: om Stockholm som stad gestaltades som farlig, och om den gestaltades som enad. Resultaten av detta visar tabell 14 nedan:

Tabell 14: Gestaltningar av Stockholm fördelat på medier (procent)

	Aftonbladet	Expressen	DN	SvD
Stockholm enat	23	33	21	17
Stockholm farligt	3	2	3	6
Totalt antal	310	311	200	172

N = 993. Resultaten presenteras i procent av totalt antal artiklar och inslag i respektive medium.

Tabellen visar att det var betydligt vanligare att beskriva Stockholm som enat än som farligt. Alla händelser i samband med hashtaggen #openstockholm, de manifestationer som hölls på Sergels Torg och alla de människor som vallfärdade till attentatsplatsen för att lägga blommor spred en klar och tydlig bild av Stockholm som en kärleksfull och öppen plats där människor hjälpte varandra. Den bilden togs upp av såväl statsministern i hans minnestal som i ett antal olika mer personliga krönikor som publicerades i de fyra medierna.

Däremot var det inte många artiklar och inslag som skildrade Stockholm som en farlig plats. Det fanns tillfällen när denna gestaltning dök upp; många

mindes tillbaka till det misslyckade terrordåd som inträffade 2010 då Taimour Abdulwahab sprängde en självmordsbomb i centrala Stockholm som dock bara dödade honom själv. Detta inträffade på Bryggargatan och vissa skribenter tyckte att man fick börja anse centrala Stockholm vara en plats där det fanns en risk att saker kunde ske även i framtiden. Vissa av de ögonvittnen som berättade om sina upplevelser på fredagen då lastbilen körde in i Åhléns uppgav även att de nu kände sig rädda för att röra sig bland folkmassor i centrala Stockholm.

I jämförelse med de andra medierna så gestaltade SvD mer sällan Stockholm som enad och oftare som farligt. Expressen hade få artiklar som beskrev Stockholm som farligt och gestaltade staden som enad i en tredjedel av sina artiklar.

Sammantaget var gestaltningen att Stockholm som en enad och "kärleksfull" stad vanligare i alla medier. Bilden av en stad som tillsammans hanterade smärtan av ett terrordåd och som kommer resa sig och gå vidare var den vanligaste i mediebevakningen. Det var en betydligt vanligare bild än gestaltningen att Stockholm nu var en farlig stad där man inte längre vågade vistas.

Spekulationer

När extraordinära händelser inträffar präglas ofta den första medierapporteringen av en stor ovisshet. Information om vad som har inträffat når oss snabbare än någonsin tidigare, bland annat genom mediernas så gott som omedelbara rapportering. Detta innebär emellertid att alla uppgifter inte är korrekta och säkra när de förmedlas till medborgarna. I fallet med terrorattackerna kan det exempelvis röra sig om spekulationer om det specifika skeendet, antalet skadade och döda och antaganden om gärningsmännen. I synnerhet gäller det mediernas livesändningar där obekräftade uppgifter snabbt redovisas som senare enkelt kan korrigeras när nyare information kontinuerligt når medieredaktionerna. Även i de skrivna artiklarna och i de reguljära nyhetssändningarna förekom i rapporteringen en relativt hög andel spekulationer om händelseförloppet. En sådan spekulation kunde se ut som följer:

”Salah Abdeslam är en 26-årig belgare som tros ha deltagit i attackerna i Paris vid sidan av de sju terrorister som dog. Flera av dem har bott i Molenbeek. Måndagens omfattande polisinsats i området ska ha varit riktad mot Abdeslam”

Spekulationer om händelseförloppet, antal skadade och döda samt antaganden om gärningsmännen förekom i viss omfattning i de olika medierna som tabellerna 15A och 15B visar.

Tabell 15A: Spekulationer fördelat på medier (procent)

	Aftonbladet	Expressen	DN	SvD
Händelseförlopp	15	13	16	12
Skadade el. döda	4	4	4	2
Gärningsmän	20	21	20	18
Totalt antal	799	751	593	600

N = 2743. Resultaten presenteras i procent av totalt antal artiklar och inslag i respektive medium.

Tabell 15B: Spekulationer fördelat på terrordåd (procent)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Händelseförlopp	17	21	8	14
Skadade el. döda	5	2	2	5
Gärningsmän	27	22	8	27
Totalt antal	506	333	911	993

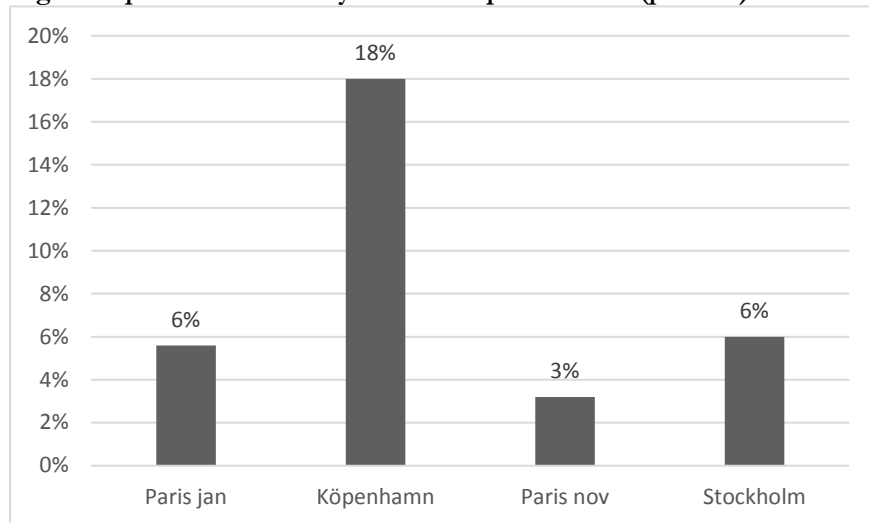
N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

Aftonbladet, Expressen och DN hade ungefär ett jämnvärdigt antal spekulationer i sin bevakning av terrordåden, medan spekulationer i SvD förekom i något mindre utsträckning. Man kan anta att de allra första artiklarna som skrevs efter de fyra dåden hade ett mycket högre inslag av spekulationer, men eftersom dessa artiklar ofta har uppdaterats och ändrats är detta svårt att undersöka i efterhand.

Om man ser på hur ofta spekulationer förekommer uppdelat på bevakningen av de olika terrordåden så framkommer att det överlag spekulerades mindre i samband med terrordådet i Paris i november jämfört med de andra dåden. I samband med de andra dåden fanns det till exempel ett annat fokus på att berätta om individuella gärningsmän och vad man visste om dem vilket ledde till ett ökade antal spekulationer i denna kategori.

Spekulationer om syfte

Även spekulationer om syftet bakom attackerna förekom i mediebevakningen, i olika hög grad i de olika dåden (fig. 3). Antaganden om terroristernas mål och avsikter uttalades av källor eller av mediernas egna journalister.

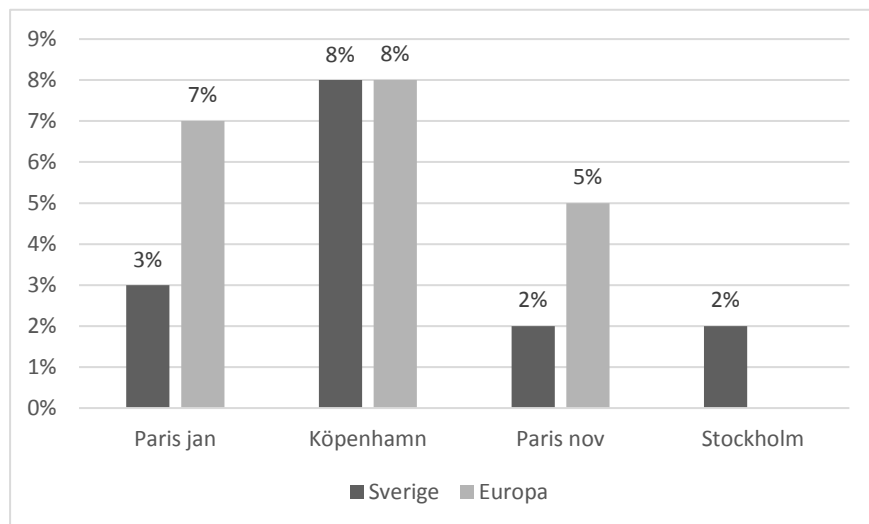
Figur 3: Spekulationer om syfte fördelat på terroråd (procent)

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terroråd.

Spekulationer om syftet var klart mest vanligt förekommande under Köpenhamnsattentatet där det i 18 procent av artiklarna och inslagen fanns resonemang om varför attacken hade inträffat. I det första attentatet i Köpenhamn antogs tidigt att det var Lars Vilks som var måltavlan. I den andra attacken mot synagogan dödades en ung judisk man och här spekulerades också om syftet: att mannen hade dödades för att han var jude och att gärningsmannen hade antisemitiska motiv.

Under Parisattackerna förekom inte samma slags spekulationer eftersom IS tog på sig skulden och kunskapen om hur deras agenda ser ut är välkänd. Under attentatet mot Charlie Hebdo var också det bakomliggande syftet ofta klart uttalat, nämligen att hämnas på den satirtidning som gärningsmännen ansåg hade hädat profeten Muhammed. I samband med dådet i Stockholm ställdes ofta frågan om vilket ”motiv” Rakhmat Akilov hade, vilket ofta slogs samman med frågan om huruvida han var en ensam gärningsman som hade blivit galen eller om han var utsänd av en terrorgrupp som exempelvis IS. Frågan som ofta ställdes av reportrar var helt enkelt ”varför har han gjort det här?” och kring det spekulerades det en del.

Spekulationer om nya terroråd i Sverige och Europa förekom också i mediernas bevakning av terroråden 2015 och 2017. Sådana spekulationer uttrycktes av såväl källor som av mediernas egna journalister och baserades inte alltid på konkreta hot, utan ringade snarare in en diffus känsla av att terrorn kröp närmare och blev allt mer oundviklig (fig. 4).

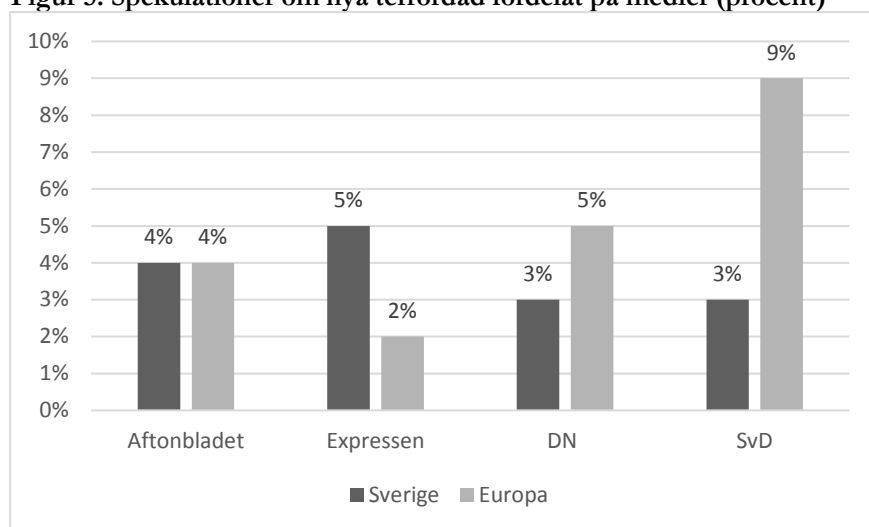
Figur 4: Spekulationer om nya terrordåd fördelat på terrordåd (procent)

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inslag som publicerades vid respektive terrordåd.

Som framgår av figuren var spekulationer om nya terrordåd i de svenska medierna allra vanligast i rapporteringen om attackerna i Köpenhamn. Under attackerna i Paris i januari och november förekom spekulationer om nya terrordåd i Europa nästan lika ofta som i Köpenhamn, men det var betydligt mer sällan som uttalanden om nya terrordåd i Sverige gjordes under dessa dåd. Under händelsen i Köpenhamn konstaterade svenska terrorforskare och politiker flertalet gånger att attackerna lika gärna kunde ha hänt i Sverige. En stor del av dessa spekulationer kopplades till judarnas situation och att även svenska judar lever under hot. Uttalanden kom också från representanter från judiska församlingar som menade att attentaten även hade kunnat drabba dem.

När terrordådet i Stockholm skedde förekom få spekulationer i medierna om fler dåd i Sverige, trots att det knappast var ett helt otänkbart scenario att flera terrordåd planerats samtidigt för att få största möjliga effekt. Vad som förekom var spridda uppgifter om skottlossning i Stockholm i samband med det aktuella attentatet. Däremot fanns mycket få spekulationer om att detta terrordåd riskerade att följas av andra terrordåd i Sverige. Det föreföll som om de svenska medierna den 7 april 2017 och de närmaste dagarna hade fullt upp med att skildra den då aktuella händelsen och försöka förmedla en trovärdig bild av vad som faktiskt inträffat på Drottninggatan. På samma sätt som myndigheterna inte riktigt orkade tänka på fler möjliga attentat just då, verkade inte heller medierna ha något intresse av att göra det. En bidragande orsak var

sannolikt också att gärningsmannen kunde gripas så snabbt i det svenska fallet och dessutom föreföll ha agerat på egen hand.

Figur 5: Spekulationer om nya terrordåd fördelat på medier (procent)

N = 2743. Resultaten presenteras i procent av totalt antal artiklar och inslag i respektive medium.

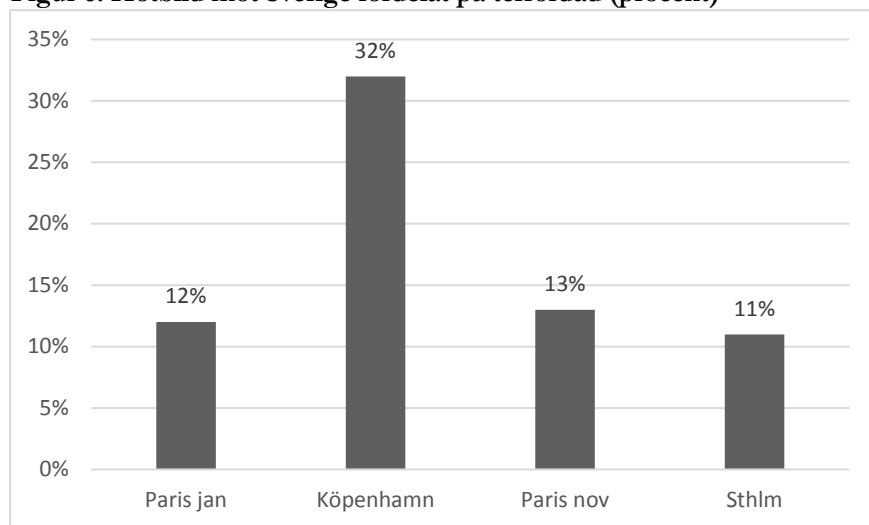
Vid en jämförelse mellan medierna angående huruvida de publicerade spekulationer om terrordåd i Sverige och Europa syns att kvällstidningar låg på samma eller lägre nivå som övriga medier (fig. 5). SvD skiljde ut sig mest genom att betydligt oftare spekulera om framtida terrordåd ute i Europa.

Spekulationer om nya terrordåd utgör en del av den hotbild som kan återges i av medierna under en allvarlig händelse. Hur denna hotbild såg ut i samband med terrorattentaten beskrivs härnäst.

Hotbilden mot Sverige och Europa

Medierna har stor påverkan över hur vi som medianvändare uppfattar skeenden. Vid en terrorattack ger medierna en bild av vad som händer här och nu, men de har också inflytande över vår uppfattning om hur säkra vi bedömer att vår omvärld är att leva i. Hur en eventuell hotbild mot Sverige gestaltades av medierna vid de fyra terrorattentaten framgår av följande figur (fig. 6).

Figur 6: Hotbild mot Sverige fördelat på terroråd (procent)

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inlägg som publicerades vid respektive terroråd.

Gestaltningen av en förhöjd hotbild kunde yttra sig i medierna genom att källor uttryckte att Sverige hade blivit mer osäkert att leva i, eller att myndigheter betonade att landet sedan 2010 har en förhöjd terrornivå. Hotbilden kunde också utgöras av ett direkt hot, om terrorister uttalade ett konkret hot eller om det fanns en allmän hotbild mot en specifik grupp människor. Vid attentatet mot Charlie Hebdo handlade drygt var tionde artikel eller inlägg om att det fanns en förhöjd hotbild mot Sverige. Vid terrorattackerna i Köpenhamn innehöll var tredje artikel en gestaltning av hot mot Sverige.

Att hotbilden beskrevs som allvarligare under Köpenhamnhändelsen än exempelvis den stora attacken i Paris beror sannolikt på att dådet inträffade så nära Sverige. Sannolikheten att en utrikeshändelse blir en stor nyhet i svenska medier är större om den inträffar geografiskt nära våra gränser. Det som emellertid skulle kunna tala för motsatsen, att hotbilden hade kunnat tonas ner vid dådet i Köpenhamn, är att denna attack utfördes av en ensam gärningsman, att ett relativt sett litet antal människor omkom och att ingen koppling till IS gjordes. I Parisattackerna omkom över hundra personer, gärningsmännen var

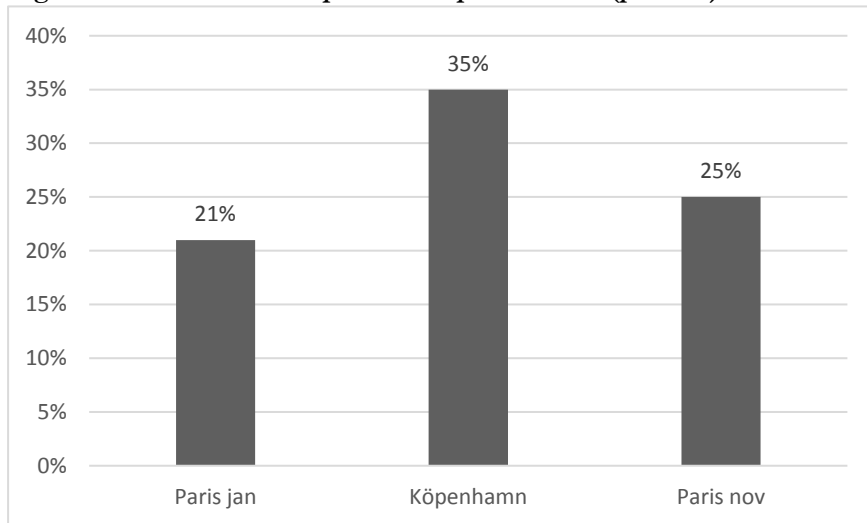
många, dåden synkroniserade och IS tog på sig skulden för skjutningarna och explosionerna. Den 18 november 2015 höjdes också terrorhotnivån i Sverige från en trea till en fyra på en femgradig skala. Visserligen genomfördes höjningen efter denna studies tidsperiods slut och påverkade därmed inte direkt den beskrivna hotbilden i medierna, men åtgärden i sig betonar händelsens allvarliga karaktär och de svenska myndigheternas oro för det egna säkerhetsläget.

Detta sammantaget skulle möjligen ha lett till att Parisbevakningen i november omfattade fler rapporter om att något liknande skulle kunna hända i Sverige. Dock tycks närheten till händelsen ha större betydelse än attackernas omfattning och antal döda när det gäller hur medierna gestaltar en eventuell hotbild mot det egna landet. Det styrks av det faktum att spekulationer om nya terrordåd i Sverige som tidigare nämnts var mycket vanligare i Köpenhamsrapporteringen än i den stora Parisattacken.

När ett terrordåd sedan skedde i Stockholm två år senare följde rapporteringen delvis det mönster som fanns när det gällde spekulationer om framtida dåd; när har ett terrordåd verkligen inträffat handlar diskussionen mer om det som precis har hänt i stället för att blicka framåt mot eventuella framtida händelser.

Den andel av Köpenhamsartiklarna som beskriver direkta hot mot Sverige handlade främst om två olika konkreta hotbilder. För det första rapporterade medierna om dödshotet mot den svenske konstnären Lars Vilks som uttalades redan 2005 av al-Qaida, till följd av flera kontroversiella konstverk som avbildade profeten Muhammed. Eftersom attentatet mot kulturhuset i Köpenhamn tidigt antogs vara riktat mot Vilks, och inte enbart var ett angrepp på yttrandefriheten i allmänhet, var denna hotbild frekvent förekommande i de svenska mediernas rapportering. För det andra beskrev medierna hur svenska judar upplevde att hoten och hatet mot dem har ökat på senare tid, men också hur man från myndigheternas sida såg ett behov av utökat polisskydd vid synagogor och andra judiska samlingsplatser. Eftersom båda dessa hotbilder faktiskt orsakade reella terrordåd i Köpenhamn medförde dessa hotbilder en potentiell förhöjd oro för terrordåd i Sverige.

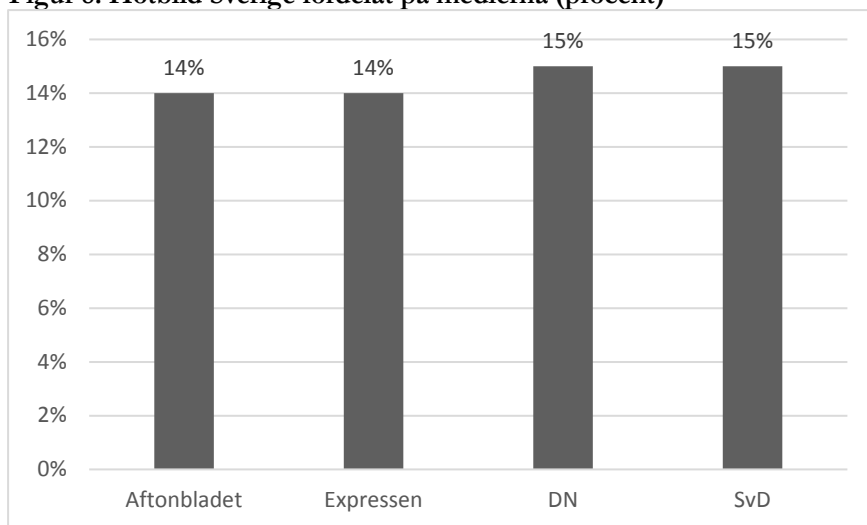
Också när det gällde hotbilden mot Europa är det vid dåden i Köpenhamn som hotbilden var vanligast förekommande i medierapporteringen (fig. 7).

Figur 7: Hotbild mot Europa fördelat på terroråd (procent)

N = 1750. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inlägg som publicerades vid respektive terroråd.

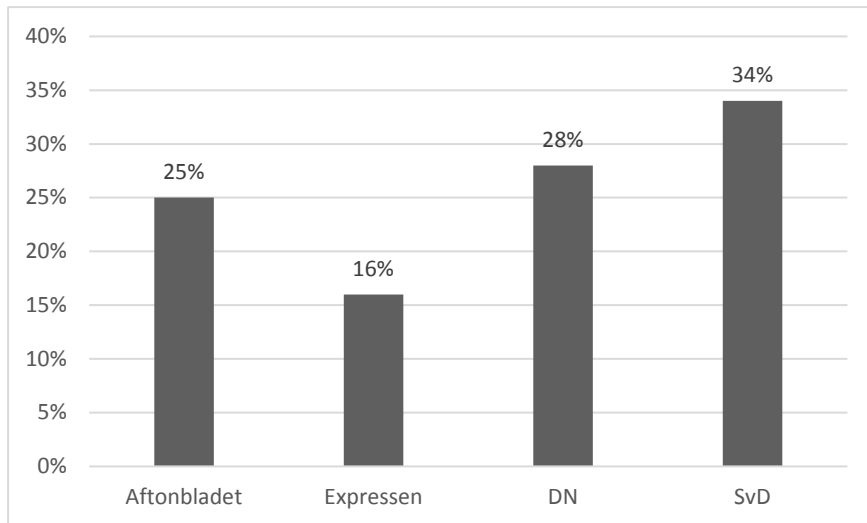
Mer än var tredje artikel i Köpenhamnsbevakningen innehöll en gestaltad hotbild mot Europa, medan det i rapporteringen om Parisattackerna fanns med i var fjärde artikel och i Charlie Hebdo-bevakningen i var femte artikel. Också vid hotbilden mot Europa lyftes hotbilden mot judarna fram, främst de danska judarna. Den geografiska och kulturella närheten till dådet tycks därmed öka benägenheten också för hur hotad vår omvärld bedöms vara. (I undersökningen av bevakningen kring terrorådet i Stockholm undersöktes inte hotbilden mot Europa).

För att se om medierna skilde sig när det gällde att gestalta hotbilderna mot Sverige och Europa redovisas detta i de två nästkommande figurerna (fig. 8 och 9).

Figur 8: Hotbild Sverige fördelat på medierna (procent)

N = 2743 Resultaten presenteras i procent av totalt antal artiklar och inslag i respektive medium.

Vid en jämförelse av hur de olika medierna valde att beskriva hotbilden mot Sverige ser vi att alla de fyra tidningarna gjorde det i nästan exakt samma utsträckning. Kvällstidningarna tycktes inte i någon högre grad än övriga medier måla upp en hotbild och underblåsa oron för att något skulle inträffa i Sverige. Det kan möjligen vara lätt att anta på förhand att kvällstidningar överdriver det spektakulära för att nå fler läsare, men så var inte fallet kring dessa terrordåd.

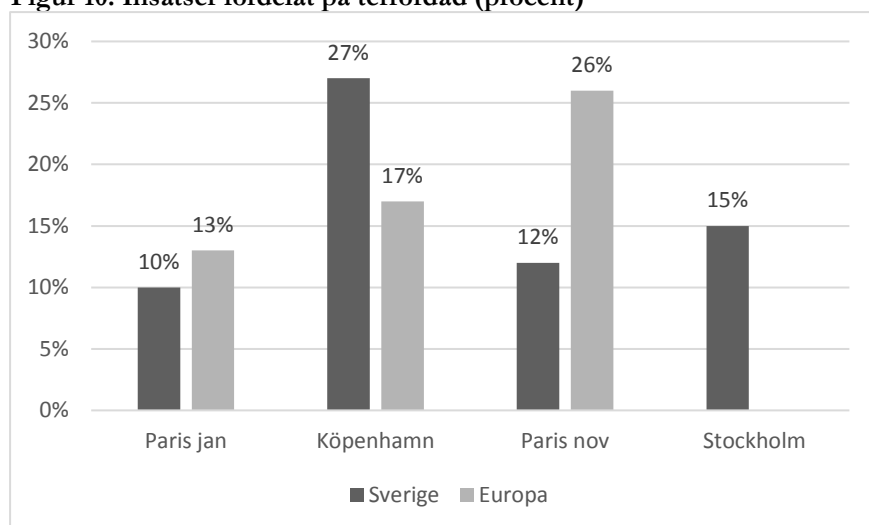
Figur 9: Hotbild Europa fördelat på medierna (procent)

N = 1750. Resultaten presenteras i procent av totalt antal artiklar och inslag i respektive medium.

Som den här figuren visar hade SvD den högsta andelen artiklar som gestaltade hotbilden mot Europa. I en tredjedel av mediets bevakning om terroråden 2015 gestaltades en hotbild mot Europa. Expressen hade den lägsta andelen, och de övriga medierna låg tämligen lika. Samma mönster kan därmed observeras här när det gäller hur kvällstidningar rapporterade om hotbilder.

Insatser

Som uppdelningen av materialet i teman visade var regeringars och myndigheters insatser för att bekämpa terrorismen ett vanligt inslag i mediebevakningen. Diskussioner om konkreta åtgärder för att motverka hotbilden i både Sverige och Europa förekom i olika hög grad vid de olika åden, vilket illustreras i följande figur (fig. 10).

Figur 10: Insatser fördelat på terrordåd (procent)

N = 2743. Tabellen visar procent av det totala antalet artiklar och inlägg som publicerades vid respektive terrordåd.

Insatser i Sverige diskuterades mest under dådet i Köpenhamn. I 27 procent av alla artiklar nämndes insatser som svenska myndigheter eller politiker hade vidtagit eller planerade att vidta med anledning av terrorn. Eftersom hotbilden mot Sverige beskrevs i termer av hot mot Lars Vilks och judiska församlingar diskuterades ofta polisskydd för dessa grupper.

Diskussioner om åtgärder i Europa var vanligast förekommande under de stora Parisattackerna i november. Var fjärde artikel handlade om vad som gjordes och vad som planerades att göra för att motverka terrorismen. Rapportering om Frankrikes militära insatser i Syrien för att stoppa IS var vanlig här.

Efter dådet i Stockholm diskuterades olika åtgärder för att stoppa eventuella framtida attacker. De två ämnen som diskuterades mest var ordentliga farthinder på hotade platser som är kraftiga att stoppa en lastbil. På Drottninggatan fanns betonglejon utplacerade, men dessa visade sig inte vara tillräckliga för att stoppa en lastbil som körde i denna hastighet. Den andra diskussionen var den om vad som kan göras för att se till att människor som nekas uppehållstillstånd faktiskt lämnar landet och inte stannar kvar i hemlighet. Samtidigt var denna diskussion inte lika omfattande som den efter dådet i Köpenhamn. En del skribenter och källor argumenterade för att det var för tidigt att göra en politisk fråga av denna tragedi. Det förekom även argument om att det aldrig kan gå att skydda sig hundra procentigt, och att Sverige trots allt hade hanterat situationen väl med tanke på det relativt sett låga dödstalet och det snabba gripandet av en misstänkt gärningsman.

Militärt ingripande

Militärt ingripande var en insats i kampen mot terrorism som diskuterades i nio procent av mediebevakningen av de tre terroråden i Europa 2015 (det undersöktes ej i samband med terrorådet i Stockholm). Så gott som alla de artiklar och inslag som berörde detta ämne återfanns i rapporteringen om Parisattackerna, där medierna rapporterade om hämndaktioner mot IS genom bombningar i Syrien. I sju av tio fall var vinklingen av denna åtgärd neutral och i de övriga fallen var den negativa vinklingen lika vanligt förekommande som den positiva, vilket ger en sammantaget neutral bild av militärt ingripande som insats för att bekämpa terrorism.

Diskussionen om de svenska konkreta insatserna från myndigheter och politiker kan kopplas till mediernas gestaltning av svenska myndigheters beredskap. Denna diskuterades i olika hög grad vid de respektive terrorattackerna (tab. 16).

Tabell 16: Sveriges beredskap fördelat på terroråd (balansmätt)

	Paris jan	Köpenhamn	Paris nov	Stockholm
Svensk beredskap (balansmätt)	+13	+5	+6	-34
Totalt antal	506	333	911	993

N = 2743. Resultaten presenterade i procentuellt balansmätt. Med balansmätt avses andelen positiva minus andelen negativt vinklade artiklar och inslag.

Vid en jämförelse av de fyra terrorattackerna diskuterades den svenska beredskapen mest frekvent vid attentatet i Köpenhamn.

Det intressanta här är dock att så länge som dådet sker någon annanstans i Europa beskrivs den svenska beredskapen som god, men när ett dåd sedan väl sker i Stockholm så kritiseras den svenska beredskapen kraftigt.

Beskrivningen av den svenska beredskapen i samband med terrorådet i Stockholm har egentligen två steg. Först sägs den vara god, med tanke på hur snabbt polis, sjukvård och räddningstjänst infann sig på plats och hur fort man grep den misstänkte gärningsmannen. Men när det sedan framkommer att denna misstänkte gärningsman, Rakhmat Akilov, har gömt sig undan polisen efter att inte ha fått något uppehållstillstånd, så kritiseras såväl polisen som SÄPO för att ha låtit honom gå fri. Till detta kommer den information om att många fler människor gömmer sig på liknande vis och snart ändras bilden av den svenska beredskapen till att bli övervägande negativ.

FYRA TERRORDÅD, FYRA MEDIEBILDER

När en sammanfattande bild av mediernas bevakning av de fyra terrordåden 2015 och 2017 görs kan såväl likheter som skillnader noteras.

De ledande svenska nyhetsmediernas bevakning av de tre terrorattackerna som inträffade 2015 i Europa var omfattande och intensiv under de första dagarna. Det var stora och dramatiska utrikesnyheter som fick gott om plats i de ledande svenska nyhetsmedierna. Mönstret i bevakningen av dessa terrordåd var likartat. Allra först fanns ett fokus på själva attackerna, och de efterföljande dagarna handlade mycket om jakten på terroristerna. Det faktiska händelseförloppet stod i centrum, och artiklar och inslag som satte in händelsen i ett större sammanhang var mindre vanligt förekommande. Denna tonvikt på så kallade episodiska gestaltningar är i linje vad som konstaterats vid de flesta tidigare studier av mediebevakningen av terrordåd.

Den andel som definierades som episodisk rapportering var större än exempelvis vid upploppen i Husby 2013. Vid de stora attackerna i Paris i november var endast 13 procent tematiska artiklar, som analyser och kolumner, vilket kan anses anmärkningsvärt med tanke på händelsens komplicerade natur och inneboende öppning till diskussion. Ämnen som exempelvis segregation och rekrytering av unga människor i utanförskap diskuterades visserligen men inte någon större omfattning. När medierna ändå valde att fördjupa rapporteringen och sätta händelserna i ett större sammanhang skapades en berättelse om varje specifik terrorattack. Berättelsen om Charlie Hebdo kom till stor del att handla om yttrandefrihet och hädelse.

Ett avvikande drag i de svenska mediernas bevakning av händelserna 2015 var vidare den bild som gavs av terrorattackerna i Köpenhamn. Även om dessa attacker var av mindre omfattning jämfört med dåden i Paris så beskrivs de ändå som ett större hot mot Sverige.

De möjliga kopplingarna till Sverige gjorde sannolikt att händelserna i Köpenhamn uppfattades som mer hotfulla. För det första inträffade de i ett grannland till Sverige och var därmed lättare att identifiera sig med. För det andra var den svenska konstnären Lars Vilks närvaro sannolikt ett av de främsta skälen till valet av attentatsplats. Och för det tredje aktualiserade Köpenhamnsfallet hotbilden mot judiska församlingar som också var ett välkänt fenomen i Sverige. Sammantaget fanns en annan geografisk och emotionell närhet vid dessa attacker som också gjorde att nyhetsbevakningen fick en delvis annan inriktning.

Den geografiska och kulturella närheten till Danmark påverkade sannolikt i hög grad de svenska mediernas bevakning. Spekulationer om nya terrordåd var vanligare vid attentaten i Köpenhamn än vid de andra dåden, liksom diskussioner om den svenska beredskapen inför liknande attacker.

Det förekom också fler spekulationer om den framtida händelseutvecklingen när det gällde dåden i Köpenhamn. Rent objektivt

motsvarade knappast medieuppmärksamheten det faktiska läget vad gäller hot mot Sverige. De svenska myndigheterna gjorde också en annan bedömning av säkerhetsläget. Beredskapen höjdes först efter höstens attentat i Paris, men dessa attentat föranledde inte samma hotbeskrivningar i svenska medier som attackerna i Köpenhamn.

Mediernas fokus på den svenska hotbilden och spekulationer om framtida attacker följde inte med när sedan ett dåd faktiskt ägde rum inom Sveriges gränser två år senare. Samtidigt var bevakningen av det svenska terrorådet den i särklass mest omfattande i de fyra undersökta nyhetsmedierna. Rapporteringen om terrorådet i Sverige hade betydande likheter med de övriga studerade fallen, men med några tydliga avvikelser. Polisen och sociala medier beskrevs till exempel mer positivt, och inslaget av nationell samling och upplutning var mer tydligt i rapporteringen inledningsvis. Inrikes och utrikes rapportering om terrorattentat hade helt klart vissa skillnader.

När medierna jämfördes sinsemellan kunde flera skillnader observeras. En var att SvD utmärkte sig genom att i högre utsträckning än de övriga medierna använde sig av elitkällor, det vill säga politiker, myndigheter och experter. I stället var andelen medborgare som källor betydligt mer sällsynt i SvD, men mycket vanligare i exempelvis Expressen.

När det gäller i vilken grad medierna använde sig av osäkra uppgifter om händelseförlopp, antalet skadade och döda och gärningsmännen var skillnaderna mellan medierna små.

Ett initialt antagande var att kvällstidningarna generellt skulle vara mer alarmistiska i sin rapportering. Detta antagande stämde inte när rapporteringen om terroråden i morgontidningarna jämfördes med den i kvällstidningar. Spekulationer om nya terroråd var inte vanligare i kvällstidningarna och inte heller återfanns mer alarmerande hotbild upp i dessa medier.

Samma mönster, andra särdrag

Terroråd är hur som helst mycket stora nyheter, framförallt i det land där de äger rum, men också i länderna en bit ifrån händelsen. Det visar de svenska mediernas bevakning av de här fyra terroråden. Terrorismen är idag ett globalt fenomen som inte känner några nationsgränser. Många länder har deklarerat att de för en gemensam kamp för att bekämpa terrorismen. Det är därför inte konstigt att ett terroråd i ett land också ses som ett potentiellt hot också för andra länder. Vissa stater har drabbats hårdare än andra av terrorn, men det finns också en slumpmässighet bakom attackerna som gör att få kan känna sig helt säkra på att samma sak inte kommer att inträffa också i det egna landet. Därför finns ett stort intresse av att rapportera om dessa händelser, och i vissa fall också rikta strålkastarljuset mot det egna landets beredskap mot ett angrepp.

Före 2017 hade Sverige i stort sett undgått terroråd. Ett undantag var det attentat i centrala Stockholm där Taimour Abdulwahab sprängde sig själv till döds i december 2010, men där inga andra kom till skada. Några personer har

också dömts för att ha planerat attentat i Sverige. Dessutom har enligt säkerhetspolisen hundratals personer i Sverige rest till Mellanöstern och anslutit sig till radikala jihadistiska grupper. De svenska myndigheternas bedömning idag är att islamisk extremism utgör ett av de största hoten mot det svenska samhället.

Attacken i Stockholm i april 2017 kom att bekräfta dessa farhågor. Samtidigt var knappast den svenska medierapporteringen över tid ensidigt oroande och alarmistisk. Vid sidan av de första fasansfulla ögonblicksbilderna fylldes nyhets sajterna snart också med berättelser om hur människor hjälpt varandra och hur stockholmarna slutit sig samman i stöd för det öppna samhället.

Sedan våren 2017 är Sverige inte längre förskonat från den terrorism som länge har plågat andra delar av världen. Terrorismen är en återkommande del av det internationella nyhetsflödet i en orolig tid. De gör det angeläget med fortsatt forskning hur händelser av den här typen skildras, vilka som kommer till tals, vilka uttolkningar av det inträffade som dominerar i medierna och hur rapporteringen påverkas av var någonstans terrorismen har inträffat.

Generella slutsatser om mediers terrorrapporering försvåras dock av att inget attentat är det andra helt likt. De skiljer sig åt vad gäller antalet döda, platsen för dådet, vem som utfört det och hur polis, andra myndigheter och den politiska ledningen reagerat på händelsen. Trots dessa skillnader visar den här jämförelsen av fyra svenska nyhetsmediers bevakning av fyra terrordåd 2015–2017 att mediebevakningen har vissa gemensamma drag vad gäller nyhetsvärdering och medielogik. Inriktningen av bevakningen följer liknande mönster vad gäller förloppet, och det är tämligen förutsägbart vilka aktörer som omnämns och kommer till tals i rapporteringen.

Samtidigt visar jämförelsen att det svenska fallet har några särdrag. Det är rimligt att anta att dessa huvudsakligen beror på att terrorrapporeringen här blir inrikesnyheter i stället för utrikesnyheter. Med det minskade avståndet till händelsen följer också andra nyheter med både större bredd och djup. Det ger plats för nya perspektiv och för en journalistik som också skildrar – och är en del av – en nationell samling efter terrordådet. Det handlar fortfarande om ett genomslag för medielogiken, men denna tar sig delvis andra uttryck när terrorismen drabbat det egna landet.

REFERENSER

- Bennett, L. W. (1990). Toward a Theory of Press-State Relations in the United States. *Journal of Communication* 40(2): 103–127.
- Entman, R. E. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43(4): 51–58.
- Galtung, J. & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crisis in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research* 2(1): 64–90.
- Goodhart, D. (2017). *The Road to Somewhere. The Populist Revolt and The Future of Politics*. London: Hurst & Co.
- Hallin, D.C. (1986). *The "Uncensored War" – the Media and Vietnam*. Berkeley: University of California Press.
- Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huddy, L., Feldman, S., Lahav, G. & Taber, C. (2003). Fear and Terrorism: Psychological Reactions to 9/11. In Norris, P., Kern, M. & Just, M. (eds.) (2003). *Framing Terrorism. The News Media, the Government, and the Public*. New York: Routledge, 255–280.
- Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: Chicago University Press.
- Iyengar, S. & Kinder, D. R. (1987). *News That Matters*. Chicago: Chicago University Press.
- Kirchick, J. (2017). *The End of Europe. Dictators, Demagogues, and The Coming Dark Age*. New Haven: Yale University Press.
- Morin, A. (2016). Framing Terror: The Strategies Newspapers Use to Frame an Act as Terror or Crime, *Journalism & Mass Communication Quarterly* 93(4): 986–1005.
- Nacos, B. L. (1994). *Terrorism and the Media. From the Iran Hostage Crisis to the Oklahoma City Bombing*. New York: Columbia University Press.

Nacos, B. L. (2004). Terrorism as Breaking News: Attack on America. *Political Science Quarterly* 118(1): 23–52.

Nord, L. & Strömbäck, J. (2002). *Tio dagar som skakade världen – en studie av mediernas beskrivningar av terrorattackerna i USA och kriget i Afghanistan hösten 2001*, Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar,

Norris, P., Kern. M. & Just, M. (eds.) (2003). *Framing Terrorism. The News Media, the Government, and the Public*. New York: Routledge.

APPENDIX

Den första delen av appendix går in på de olika teorierna som ligger bakom en studie såsom denna, en kvantitativ innehållsanalys. Här kan man läsa kortfattade beskrivningar av hur avvägningar och indelningar har gjorts kring de olika studerade förekomsterna i materialet. Det hela börjar med en grundläggande förklaring av vad en kvantitativ innehållsanalys.

Kvantitativ innehållsanalys

Kvantitativ innehållsanalys används när man vill göra en systematisk analys av ett innehåll och därmed kartlägga och studera viktiga skeenden. Dessa innehållsanalyser är ofta deskriptiva: de strävar efter att spegla det faktiska innehållet så objektivt som möjligt. De är även replikerbara: baserat på samma instruktioner och tillvägagångssätt ska undersökningen kunna göras om och nå samma resultat.

En sådan undersökning genomförs genom att skapa ett kodschema med tillhörande instruktioner. Kodschemat innehåller en grupp variabler utifrån vilka det valda materialet läses och analyseras. Instruktionerna ska ge så exakt beskrivning som möjligt av vad kodarna letar efter i var och en av variablerna. Tanken är att kodinstruktionerna ska vara så utförliga att undersökningen ska kunna göras om med hjälp av dessa och nå i stort sett samma resultat. Detta för att skapa relevans och tillförlitlighet.

Efter diskussioner i forskningsprojektets arbetsgrupp konstruerades ett kodschema med tillhörande instruktioner som innehöll relevanta variabler. Tre kodare studerade sedan systematiskt varje enhet i det valda materialet utifrån de valda variablerna. För att en undersökning av denna typ ska vara genomförbar och fylla ett syfte krävs det att händelsen som studeras genererar ett mediematerial av den storleken att man kan dra tydliga slutsatser och inte baserar sina resultat på enbart ett fåtal fall.

I slutet av undersökningen gjordes ett reliabilitetstest, för att se så att kodarna varit konsekventa i sina analyser. För att ett resultat ska anses tillförlitligt och därmed användbart krävs det att kodarna har mer än 80 procent samstämmighet på varje variabel. Alla variabler som redovisas i denna studie klarade reliabilitetstesterna.

Nyhetsjournalistiska genrer

Den vanligaste formen av nyhetsjournalistik benämns i studien ”nyhetsartiklar”, där man berättar om ett skeende utifrån fakta och källor. Utöver den raka nyhetsjournalistiken förekommer även ett antal andra genrer av artiklar och videoinslag.

Opinionsmaterialet har delats in i fyra kategorier, oftast baserat på mediernas egen rubricering. ”Analys” är en text eller video där en reporter diskuterar händelser utifrån sin expertis eller sina egna vittnesmål (till exempel när man i en Rapportsändning talar med en reporter på plats i Köpenhamn eller

Paris). "Ledare" är de texter som medierna själva har rubricerat som sådana, texter som talar inte bara för sin författare utan även för mediet i helhet. "Krönikor" är texter där författare kopplade till medierna talar om händelserna utifrån sina personliga känslor och reflektioner, en mer personlig text än de tidigare nämnda analyserna. I "Debattartiklar" är det externa författare som skriver, som inte har någon koppling till mediet utan till exempel en politiker, forskare eller kulturpersonlighet.

"Intervjuer" är ett nedskrivet samtal mellan journalist och källa, som i huvudsak presenteras utan alltför mycket förklarande text och som fokuserar på en eller ett par personers uttalanden. Samtal med källor förekommer även i vanliga nyhetsartiklar, men i för att artikeln eller inslaget ska räknas som en "intervju" ska fokus ligga på en eller ett par specifika källor och deras uttalanden utan att journalisten på samma sätt sätter in det hela i en större nyhetsjournalistisk ram.

Det finns även en kategori för "övriga" artiklar som inte passar in i någon av dessa ovan nämnda genrer. Det kan handla om fristående bildspel, chattloggar eller något annan typ av material som har varit svårt att placera i en annan kategori.

Tema

Tema: Många artiklar och inslag berör naturligt nog flera olika teman. Vid de fall en artikel har haft inslag av flera olika teman har tonvikten och utrymmet i artikeln varit avgörande för vilket tema artikeln räknats till.

Källor

I en studie av en krissituation som den vid dessa terroråd får källorna en viktig roll. I och med att varken läsarna eller journalisterna är tillräckligt välinformerade så får källor stor makt när det gäller att definiera en situation och ett händelseförlopp. Ju färre journalister och läsare som har vana och kunskap kring en situation, desto mer utlämnade är de till vad källor säger. Därför blir det viktigt för de källor som spelar en central roll i händelseförloppet att förmedla sin bild av det som pågår, och gärna i ett tidigt skede innan andra källor har fått etablera bilden av det som pågår.

Källorna har med andra ord gestaltningsmakt över hur läsarna av medierna ser på en situation och ju trovärdigare en källa framstår desto större makt har den. Man tar med sig det förtroende man tidigare byggt upp hos mediekonsumenterna när man som källa börjar etablera en bild av ett förlopp och därmed utövar sin gestaltningsmakt. Kring detta finns utvecklade teoretiska resonemang tillgängliga för den som önskar en närmare förståelse av koncepten.

Anonyma eller icke namngivna källor är av intresse i en studie som denna eftersom det är av yttersta nödvändighet att medierna framstår som trovärdiga och att läsaren eller tittaren källkritiskt ska kunna skilja sanna uppgifter från

falska. En central del av detta är att medierna redovisar vilka källor de använder sig av. Medan anonyma källor kan vara av stor betydelse för reportrarna när de samlar in sina nyheter så är de även ett tecken på bristande information gentemot publiken. En journalistik princip är därmed att undvika anonyma källor i högsta möjliga grad och därför är andelen anonyma källor intressant att undersöka.

Med elitkällor menas människor i en viss maktposition som anses tala med en viss auktoritet. I den här undersökningen har elitkällor inkluderat politiker, myndigheter, poliser och olika former av ”expertkällor”. Detta ställs då exempelvis mot ögonvittnen och så kallade ”vanliga medborgare” som inte kan anses uttala sig utifrån någon speciell maktposition.

Sociala medier som aktör

”Sociala medier” fungerade på lite olika sätt när det gäller förekomst och hur de används som källor. I och med projektets fokus på sociala medier fanns ett intresse för att se hur ofta källor uttalar sig via sociala medier. Därför har kategorin ”sociala medier” markerats som en källa oavsett vem det är som uttalar sig via exempelvis Twitter eller Facebook. Exempelvis uttryckte Annie Lööf sin oro och sitt medlidande kring händelserna via Twitter, och detta citerades i sin tur av de traditionella medierna. Detta uttalande har då markerats i två källkategorier, under ”svenska politiker” och under ”sociala medier”. Med andra ord förekom det i 60 artiklar (13 procent av materialet) att minst en källa citerades med någonting de uttryckt via sociala medier.

Ser man istället på förekomsten av sociala medier i materialet behöver det inte handla om specifika personer, utan det kan snarare handla om sociala medier som koncept: hur sociala medier relaterar till händelserna. De markeras exempelvis som att de förekommer när det handlar om rapporter om att islamister har kommenterat dåden i ”hemliga Facebookgrupper”. De förekommer även när ”sociala medier” diskuteras som ett mer allmänt fenomen eller när en händelse organiseras via sociala medier.

RAPPORTER FRÅN DEMICOM

Följande rapporter finns utgivna av Demicom. Rapporterna kan laddas ner från hemsidan: www.miun.se/demicom. Tryckta rapporter beställs från Mittuniversitetet, Grafisk service: grafiskservice@miun.se, tel: 010-142 80 00.

1. Johansson, C. & Nord, L. (2011). Konsten att kommunicera oro utan att oroas. Svenska myndigheter under finanskrisen 2008. Demicom nr 1. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-80-7
2. Shehata, A. (2012). Finanskrisen och förtroendet. Demicom nr 2. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-83-8
3. Grusell, M. (2012). Unga om reklam. Demicom nr 3. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-82-1
4. Johansson, C., Miller, V. D., & Hamrin, S. (2011). Communicative Leadership. Theories, Concepts, and Central Communication Behaviors. Demicom nr 4. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-81-4
5. Lundgren, L., Strandh, K., & Johansson, C. (2012). De sociala intranätens praxis. Användning, nytta och framgångsfaktorer. Demicom nr 5. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-84-5
6. Jendel, L. & Nord, L. (2012). Från dörrknackning till gröna pajasnäsor – en studie av riksdagspartiernas särskilda medel inför valet 2010. Demicom nr 6. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-85-2
7. Lundgren, L., Strandh, K. & Johansson, C. (2012). The practices of the social intranets. Usage, benefits and success factors. DEMICOM nr 7. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91- 86694-86-9
8. Westlund, O. (2012). Från gammalt till nytt. Om tidningsledarskap och nyhetsanvändning. DEMICOM nr 8. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-87-6
9. Färm, K-A., Jendel, L. & Nord, L. (2012). Bilden av finanskrisen. En studie av svenska mediers nyhetsrapportering hösten 2008. DEMICOM nr 9. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91- 87103-54-4

10. Olsson, J. & Johansson, C. (2013). Kommunikationens värde i offentlig verksamhet. En nulägesanalys av Trafikverket. DEMICOM nr 10. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91- 86694-88-3
11. Nord, L. & Shehata, A. (2013). Finanskrisen, förväntningarna och förtroendet. DEMICOM nr 11. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-86694-89-0
12. Lozanovski, J & Wadbring, I. (2013). Unga nyheter. Unga reflektorer kring nyheter och nyhetsvanor. DEMICOM nr 12. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87103-90-2
13. Andersson, U. (2013). Från fullformat till tabloid. Om formatets betydelse för nyhets- journalistiken. DEMICOM nr 13. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87103-91-9
14. Eriksson, M. (2014). Kommunala kommunikatörers beredskap för kriskommunikation via sociala medier. DEMICOM nr 14. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN:978-91-87103-92-6
15. Öhgren, J. & Johansson, C. (2014). Sociala intranät för kommunikation och lärande. En studie av Svenska Spels intranät Hemmaplan. DEMICOM nr 15. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87103-93-3
16. Jalakas, A. & Johansson, C. (2014). Kommunikation som ger samhällsnytta. Kommunikationens värde i Trafikverket. DEMICOM nr 16. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87103-94-0
17. Jalakas, A. (2014) Metoder och möjligheter – Sveriges Radio som agendasättare. DEMICOM nr 17. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-34-7
18. Nord, L., Färm, K-A., Jendel, L. & Olsson, E-K. (2014). Efter Husbykravallerna – En studie av mediebilder och kriskommunikation. DEMICOM nr 18. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-35-4
19. von Krogh, T. (2014). Pizzerian brinner igen! Skillnader och likheter mellan läsning av lokala nyheter på papper och nät. DEMICOM nr 19. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91- 87557-36-1
20. Wadbring, I. & Ödmark, S. (2014). Delad glädje är dubbel glädje? En studie om nyhetsdelning i sociala medier. DEMICOM nr 20. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-37-8

21. Eriksson, M. (2014). En kunskapsöversikt om krishantering, kriskommunikation och sociala medier. DEMICOM nr 21. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-38-5
22. Andersson, U. (2014). Publikforskning i en digitaliserad och konvergerad medievärld. En forskningsöversikt. DEMICOM nr 22. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-78-1
23. Ottestig, T. A. (2015). Gilla! Dela! Följ! En studie av myndigheters kriskommunikation i sociala medier. DEMICOM nr 23. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-79-8
24. Johansson, C., Jendel, L., & Ottestig, T. A. (2015). Nätverk för kriskommunikation. Om myndigheters informationssamordning vid kriser. DEMICOM nr 24. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-80-4 (MSB Publ. Nr. MSB549 – mars 2013)
25. Johansson, C. & Bäck, E. (2015). Nätverksledarskap för samordning vid kriser. En studie av skogsbranden i Västmanland. DEMICOM nr 25. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-81-1
26. Jalakas, A. & Nord, L. (2015). Folkinitiativ och medielogik. En studie av mediebevakningen av lokala folkomröstningar i fyra kommunala valrörelser. DEMICOM nr 26. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-87557-82-8
27. Grusell, M & Nord, L. (2015). Vinnande kampanjer, förlorade val, Partiernas politiska kommunikation i valrörelsen 2014. DEMICOM nr 27. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88025-14-2
28. Färm, K-A. Jendel, L. Nord, L. Eriksson, M & Olsson, E-K. (2015). En stormig höst. Studier av mediebilder och kriskommunikation DEMICOM nr 28. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88025-15-9
29. Färm, K-A. Bystedt, A-L. & Nord, L. (2015) ”Det brinner överallt”. Medierapporteringen om skogsbranden i Västmanland. DEMICOM nr 29. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88025-16-6
30. Wadbring, I. & Nilsson, M. (2016). En bild säger mer än tusen ord? Bildjournalistikens förändring i svensk dagspress 1995–2013. DEMICOM nr 30. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88025-17-3 15

31. Färm, K-A. Jendel, L. & Nord, L. (2016) Skolattacken i Trollhättan. En kriskommunikativ studie av myndigheter och medier DEMICOM nr 31. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN 978- 91-88025-18-0
32. Ljungberg E. (2016) När larmen tystnar. En studie av svenskarnas krisberedskap och kris- kommunikation. DEMICOM nr 32. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN 978-91-88025-86-9
33. Strömbäck. J. & Nord. L. (2016) Journalistikens gestaltningar och partiskhet. En analys av valrörelsejournalistiken 2002–2014. DEMICOM nr 33. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN 978- 91-88025-87-6
34. Jendel. L & Nord. L. (2015) Demokratin behöver fler röster DEMICOM nr 34. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN 978-91-88025-88-3
35. Nord L. Mancini P. & Gerli M. (2017) The Exceptional Election: Press coverage of Clinton and Trump in Italy, Sweden and the UK. DEMICOM nr 35. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88527-07-3
36. Nounkeu, T. C. (2018) Seen from the other side of the border: Press coverage of the 2016 US presidential election campaign in Canada. DEMICOM nr 36. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN: 978-91-88025-90-6
37. Nord, L., Färm, K-A., & Jendel, L. (2018). Fyra terroråd, fyra mediebilder. En studie av svenska mediers bevakning av attackerna i Paris och Köpenhamn 2015 samt i Stockholm 2017. DEMICOM nr 37. Sundsvall: Mittuniversitetet. ISBN 978-91-88025-98-2

DEMICOM

 MITTUNIVERSITETET